

Podsumowanie Ogólnopolskiego panelu obywatelskiego o kosztach energii

Spis treści

Opracowanie tekstu: Maria Belina Brzozowska, Magdalena Geringer-Nurczyńska,
Maria Jagaciak, Maria Perchuć-Żółtowska, Kuba Wygnański

Analiza danych ilościowych: Jan Herbst

Opracowanie graficzne: Klara Jankiewicz

Zdjęcia z panelu obywatelskiego: Wojciech Radwański

Korekta: Katarzyna Pawłowska

Publikacja jest dostępna na licencji Creative Commons

Uznanie autorstwa — Użycie niekomercyjne — Bez utworów zależnych 4.0

Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0)

Warszawa 2022

Część I Wstęp	5
Głos Panelistów i Panelistek	8
Obywatelska droga w kierunku rozwiązania problemu ubóstwa energetycznego w Polsce	10
Część II Rozmowa inna niż wszystkie – metoda panelu obywatelskiego	13
„Jednak umiemy rozmawiać”	14
Rozmowa oparta na faktach	16
Żeby nikt nie został w tyle	17
„Polska w pigułce”	18
Powrót wiary w demokrację	20
Część III Ubóstwo energetyczne – werdykt panelu obywatelskiego	23
Ogólne wnioski	26
Duża zbieżność poglądów	26
Tęsknota za lepszym państwem	26
Najpierw strategia i środki, potem działania	29
Ubóstwo energetyczne a jego trzy główne przyczyny	30
Wysokie koszty energii: modernizacja sieci energetycznej i OZE	30
Niska efektywność energetyczna budynków: w kierunku prostego systemu, stawiającego na efekty	32
Niskie dochody: dostępne mieszkalnictwo i precyzyjnie adresowane wsparcie	34
Panel jako część większej całości	37
Część IV Tabela wszystkich przegłosowanych rozwiązań	38

CZĘŚĆ I

Wstęp

Panel obywatelski był częścią szerszego przedsięwzięcia, które nazwaliśmy Naradą obywatelską o kosztach energii – chcieliśmy przez to podkreślić, że w tej sprawie potrzebny jest wspólny namysł wielu środowisk, z których każde wnosi inną perspektywę i dopiero ich przecięcie wyznaczy najlepsze rozwiązania. Ważny jest oczywiście głos ekspertów, ale zda się on na niewiele, jeśli

do dyskusji nie włączą się decydenci i sami obywatele, którzy muszą wyrazić na te rozwiązania zgodę – w szczególności wtedy, jeśli wiążą się one z jakimiś ograniczeniami czy zobowiązaniami po ich stronie. **Coraz częściej ważne kwestie publiczne wymagają zawarcia społecznej umowy. Tym większa na nie szansa, im bardziej jej współtwórcami są sami obywatele.** Taki jest najgłębszy sens prowadzenia takich działań jak to opisane w niniejszym raporcie.

Tym razem proces dotyczył kosztów energii i w szczególności zagadnienia tzw. ubóstwa energetycznego. Termin ten do niedawna znany był wyłącznie w gronie specjalistów. Obecnie jest nie tylko o wiele bardziej rozpoznawalny, lecz także coraz częściej wprost odczuwany przez rodziny w Polsce. Zjawisko to ma wiele przyczyn i wiele konsekwencji – nie tylko ekonomicznych, lecz także środowiskowych, zdrowotnych, a nawet geopolitycznych. Żeby zmierzyć się z nim, potrzeba wielu instrumentów regulacyjnych, finansowych, organizacyjnych, edukacyjnych itp.

Działania muszą być prowadzone na poziomie indywidualnym, sąsiedzkim, samorządowym, ale także krajowym, a nawet europejskim. Swoją pracę mają do wykonania zarówno organizacje społeczne, jak i biznes i administracja publiczna. Wszystko to powoduje, że trudno liczyć na to, że istnieje jedna prosta recepta na rozwiązanie problemu ubóstwa energetycznego. Tu konieczny jest cały wachlarz dobrze zsynchronizowanych działań. Ich poszukiwanie i recenzowanie przez uczestników panelu stanowiło istotę całego procesu.

Ostatecznie wachlarz ten składa się z ponad 100 różnych rekomendacji zarówno o charakterze ogólnym i zgoła fundamentalnym, jak i bardzo szczegółowych (a nawet technicznych). Wiele z nich powinno stać się budulcem dla stworzenia długofalowej, spójnej strategii na rzecz ograniczenia zasięgu ubóstwa energetycznego w Polsce. Istnienie takiej strategii jest postulatem pierwszym i najważniejszym – tak wynika z niemal jednogłośniego werdyktu Uczestników i Uczestniczek panelu.

Z punktu widzenia organizatorów panelu za niezwykle pouczające i krzepiące uznajemy to, że Paneliści i Panelistki w swoich dyskusjach i decyzjach potrafili i chcieli wyjść poza wąską, indywidualną perspektywę i myślenie w kategoriach własnych korzyści. Ważniejsza okazała się znacznie szersza kategoria dobra wspólnego, a także wrażliwość na sytuację różnych grup obywateli, często znacznie trudniejszą niż ta, w której znajdują się Uczestnicy i Uczestniczki panelu. Innymi słowy, **okazało się, że także w gronie losowo wybranych osób – poprzez dobrze zaprojektowany proces edukacji i deliberacji – uczestnicy gotowi są wyjść z roli „konsumentów polityk” i stać się ich twórcami.** Stali się właśnie obywatelami. Roztropność ich werdyktów mogłaby, naszym zdaniem, zawstydzić wielu polityków, którym trudno oderwać się od sposobu prowadzenia polityki, narzucanego 4-letnią kadencją i doraźnymi interesami, nie zawsze w duchu myślenia o dobru wspólnym, czy długofalowym interesie publicznym.

Kuba Wygnański, Prezes Fundacji Stocznia

Czy obywatele potrafią znaleźć rozwiązanie złożonych problemów, o które spierają się eksperci i politycy? Przekonanie, że odpowiedź na to pytanie jest pozytywna, skłoniło Fundację Stocznia do zorganizowania ogólnopolskiego panelu obywatelskiego nt. ubóstwa energetycznego, a Centrum Nauki Kopernik do wsparcia jego realizacji.

Za sprawą rosyjskiego ataku na Ukrainę ubóstwo energetyczne stało się częścią codziennego doświadczenia wielu rodzin w Polsce i innych krajach europejskich. Kontekstem tego społecznego problemu jest jednak nie tylko trudna do zrozumienia logika geopolityki. W tle czają się tak złożone problemy jak spowodowane przez człowieka ocieplenie klimatu, które grozi nam i naszym dzieciom kryzysem klimatycznym, specyfika różnych sposobów pozyskiwania energii czy analiza efektywności różnych form interwencji państwa i sposobów organizacji społecznej.

„Każdy złożony problem ma proste rozwiązanie, które nie działa” – pisał Henry Louis Mencken, zwany też mędrcem z Baltimore. Rozwiązanie złożonych problemów wymaga nie tylko eksperckiej wiedzy, lecz także umiejętności zrozumienia różnych perspektyw, szukania kompromisu, wiary w dobrą wolę innych, zaufania do mądrości zbiorowego namysłu i gotowości do wspólnego wzięcia odpowiedzialności za nasze wspólne losy. Właśnie dlatego jestem przekonany, że obywatele, uczestniczący w dobrze przygotowanym procesie decyzyjnym, mogą znaleźć lepsze rozwiązania niż politycy.

Robert Firmhofer, Dyrektor Centrum Nauki Kopernik

Więcej informacji o Ogólnopolskim panelu obywatelskim o kosztach energii (w tym jego regulamin, opis metodologii, program, materiały, nagrania wystąpień itp.) można znaleźć na stronach:

www.naradaoenergii.pl

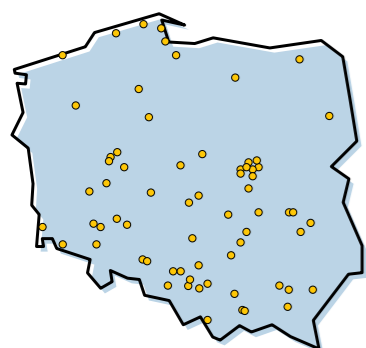
www.facebook.com/naradaobywatelska

Głos Panelistów i Panelistek

Poniższy tekst został sformułowany, przy wsparciu naszego zespołu, przez Panelistów i Panelistki i niemal jednogłośnie przyjęty podczas głosowania.

Pochodzimy z różnych zakątków Polski, jesteśmy w różnym wieku, na co dzień zajmujemy się różnymi sprawami, różnią nas też poglądy i bagaż doświadczeń. Gdyby nie Ogólnopolski panel obywatelski o kosztach energii, nasze drogi prawdopodobnie nigdy by się nie przecięły. A jednak, jako grupa losowo wybranych Polek i Polaków, tak różnych jak zróżnicowane jest nasze społeczeństwo, spotkaliśmy się, by wspólnie szukać sposobów na przeciwdziałanie ubóstwu energetycznemu w Polsce. To palący problem, który dotyka coraz większej liczby naszych rodaków i domaga się pilnych działań, żeby skutecznie wesprzeć osoby najdotkliwiej nim dotknięte.

Jako obywateli i obywatelki niepokoi nas skala ubóstwa energetycznego w naszym kraju oraz brak długofalowej polityki władz publicznych w tym zakresie, z jakim mamy do czynienia od wielu lat. Nie chcemy być obojętni w obliczu poważnych wyzwań, przed którymi stoimy jako społeczeństwo i którym musimy razem stawić czoła. Udział w panelu traktujemy jako obywatelską powinność i nasz wkład w walkę z tym zjawiskiem. Tak rozumiana troska o dobro wspólne jest – zgodnie z tym, co mówi Konstytucja – obowiązkiem każdego i każdej z nas, ale jednocześnie wielkim zaszczytem.

Doświadczenie udziału w panelu pokazało nam wartość zaangażowania zwykłych mieszkańców w sprawy publiczne i że lepsza demokracja jest możliwa. Wpisuje się on doskonale w działania na rzecz zwiększania partycypacji obywatelskiej w procesie podejmowania decyzji – zakłada współdziałanie władz, dialog społeczny i realizację zasady pomocniczości, umacniających uprawnienia obywateli. Dzięki panelowi zobaczyliśmy też, że pomimo istniejących między nami różnic jesteśmy w stanie podjąć rzeczową i konstruktywną rozmowę w tym tak ważnym społecznie temacie.

Choć zostaliśmy wylosowani, to efekty naszej pracy nie są przypadkowe. W wyborze najlepszych sposobów walki z ubóstwem energetycznym wspierali nas eksperci i ekspertki różnych dziedzin, dostarczając nam wiedzy, porządkując informacje i odpowiadając na nasze pytania. Ufamy, że podjęty przez nas wszystkich wysiłek, poświęcony czas, wspólny namysł i wielogodzinne dyskusje w trosce o najbardziej potrzebujących obywateli naszego Państwa nie będą daremne, a nasz głos – głos Polski w pigułce – zostanie wysłuchany. Listę przegłosowanych przez nas rekomendacji działań kierujemy do władz centralnych i samorządowych oraz wszystkich instytucji, organizacji i osób publicznych, które mogą pomóc wcielić je w życie. Apelujemy o wczytanie się w raport i uwzględnienie w nadchodzącym czasie wybranych przez nas rozwiązań w tworzeniu lokalnych i krajowych polityk walki z ubóstwem energetycznym. W pewnym stopniu odpowiedzialność za wdrożenie naszego werdyktu spoczywa na nas samych, jednak zdajemy sobie sprawę, że największą rolę w tym działaniu mogą odegrać decydenci – obecni i przyszli.

Obywatelska droga w kierunku rozwiązania problemu ubóstwa energetycznego w Polsce

Wrzesień 2022

12.09 – 20.10.2022

Losowanie

111
ankieterów

113 000
odebranych telefonów

221
wstępnych zgód na udział w panelu

96
zrekrutowanych osób, stanowiących „Polskę w pigułce”, w tym 8 osób z narad lokalnych

Październik 2022

13.10.2022

Fundacja Stocznia w Senackiej Komisji Nadzwyczajnej do spraw Klimatu

22-23.10.2022

Weekend edukacyjny

75 Panelistów i Panelistek
20 ekspertów prezentujących temat
3 stanowiska tzw. stron
470 pytań od Panelistów i Panelistek
ok. **6 godzin** wystąpień
ok. **4 godzin** dyskusji i odpowiedzi ekspertów

Listopad 2022

5-6.11.2022

Weekend deliberacyjny

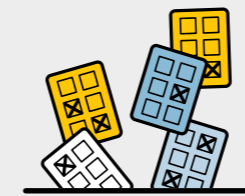
78 Panelistek i Panelistów
10 stolików
11 moderatorów i moderatorek
10 ekspertów i ekspertek
ok. **10** godzin rozmów o rozwiązaniach
10 rotacji grup przy stolikach
60 nowo stworzonych przez Panelistów i Panelistki rozwiązań dla przeciwdziałania problemowi ubóstwa energetycznego

16.11.2022

Głosowanie nad rozwiązaniami

ok. **100** propozycji rozwiązań
77 głosujących online, w tym
10 osób wspieranych przez
7 asystentów technicznych

Grudzień 2022

6.12.2022

Podsumowanie Ogólnopolskiego panelu obywatelskiego o kosztach energii

Jakie rozwiązania przegłosowano?

stworzenie 15-letniej strategii działań

modernizacja sieci energetycznej, szczególnie pod kątem przyłączenia do niej odnawialnych źródeł energii

precyzyjniejsze kierowanie działaniami i środków finansowych – przede wszystkim do osób najbardziej potrzebujących

zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii w polskim miesie energetycznym

umożliwienie działania energetyki prosumenckiej (czyli tzw. lokalnych wspólnot energetycznych)

„jedno okienko”, w którym można załatwić wszystkie kwestie związane z poprawą efektywności energetycznej budynku

szersze informowanie o problemie i dostępnych rozwiązaniach

zwiększenie dostępności tanich, efektywnych energetycznie mieszkań

dostępniejsze doradztwo energetyczne – większa skala i skuteczność dotarcia

wspieranie rozwiązań lokalnych (oddolnych i samorządowych) na rzecz przeciwdziałania ubóstwu energetycznemu

CZĘŚĆ II

Rozmowa inna niż wszystkie – metoda panelu obywatelskiego

„Jednak umiemy rozmawiać”

Panel obywatelski o kosztach energii był pierwszym ogólnokrajowym procesem tego typu w Polsce (metoda ta była stosowana już w innych krajach, m.in. w Kanadzie, Francji, Wielkiej Brytanii czy Irlandii, a w Polsce – na razie tylko na poziomie miast). Dlatego nie można ukrywać, że był to swego rodzaju eksperyment. Jako organizatorzy do ostatniej chwili nie byliśmy pewni, ile osób ostatecznie przyjedzie na pierwszy weekend panelu do Warszawy, ile zostanie z nami do końca procesu, jak będą przebiegać dyskusje w jego trakcie. Jak podsumowała to jedna z Panelistek: „okazało się, że jednak umiemy rozmawiać”. Wierzymy, że przyczyniły się do tego przede wszystkim dobra wola Panelistów i Panelistek oraz wiara, że ich zaangażowanie jest potrzebne. **Mimo że panel nie miał gospodarza po stronie rządzących, to przekonanie o ważności tematu rozmów było na tyle silne, że wszystkie osoby, które przyjechały na pierwszy weekend, pozostały z nami do końca procesu.**

Staraliśmy się jako organizatorzy w możliwie najpełniejszy sposób zadbać o spełnienie standardów panelu, w tym o zagwarantowanie jak najlepszych warunków do rozmowy. Z organizacyjnego punktu widzenia, wierzymy, że w prowadzeniu dyskusji pomogło:

- rozmawianie w małych grupach, gdzie każda osoba miała większą szansę się wypowiedzieć,
- rotowanie składów grup rozmawiających przy stolikach – w trakcie całego panelu odbyło się 10 rotacji, dzięki czemu Paneliści i Panelistki w większości rund rozmawiali przy stolikach z innymi osobami – mogli więc poznać wiele stanowisk i punktów widzenia,
- zapewnienie bezpiecznych warunków rozmów – wszystkie były moderowane i miały określony czas trwania.

„Moderatorzy zapewniali możliwość dania głosu każdemu. To bardzo ważne. Często nie ma czasu, aby usłyszeć inną osobę”

– Panelista

Eksperymentalny charakter naszych działań skłonił nas też do przeprowadzenia bardziej niż zwykle rozbudowanych działań ewaluacyjnych¹ - w proces wbudowane były m.in. dwie ankiety ewaluacyjne - jedna na początku procesu, druga na końcu. W ankiecie wypełnianej na koniec, zdecydowana większość Panelistów i Panelistek doszła do wniosku, że osoby uczestniczące w takich wydarzeniach jak panel mogą swobodnie wyrażać rozbieżne poglądy na temat ubóstwa energetycznego (98%, wzrost o 19 punktów procentowych od początku procesu).

Wypełniono 76 ankiet „PRZED” oraz 73 ankiety „PO” panelu. Analizy porównawcze bazują na odpowiedziach 68 Panelistów i Panelistek, którzy wypełnili zarówno ankietę „PRZED” jak i „PO”.

Wyjątkiem są pytania, które nie były porównywane w ankietach „PRZED” i „PO” (zadano je tylko w jednym z badań). W takich przypadkach podstawą obliczeń są wszystkie odpowiedzi zomawianego badania.

W głosowaniu wzięło udział 77 Panelistów i Panelistek.

¹ Materiału badawczego dostarczyły nam także Obserwatorki Metody

W jakim stopniu zgadza się Pan(i) lub nie zgadza ze stwierdzeniem: Osoby uczestniczące w takich wydarzeniach mogą swobodnie wyrażać rozbieżne poglądy na temat ubóstwa energetycznego*.

PRZED

PO

Trudno powiedzieć Zdecydowanie się NIE ZGADZAM Raczej się NIE ZGADZAM
Ani się zgadzam, ani nie zgadzam Raczej się ZGADZAM Zdecydowanie się ZGADZAM

* W prezentowanych wykresach etykiety przy słupkach nie muszą sumować się dokładnie do 100% ze względu na zaokrąglenia oraz pomijanie etykiet kategorii o bardzo małej liczebności.

„Nawet gdybyśmy mieli się pokłócić na tym panelu, (...) być może wyszłoby z tego coś dobrego, a my za mało mamy możliwości rozmowy na różne tematy społecznie wrażliwe”

– Panelistka

Dr hab. Paulina Pospieszna, Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu:

„Panele obywatelskie są popularną formą angażowania obywateli w procesy podejmowania decyzji na szczeblu lokalnym, jak i krajowym w Europie Zachodniej, Australii, a także w Stanach Zjednoczonych. Wpisują się one w rozwój demokracji deliberatywnej, która uzupełnia demokrację reprezentatywną. W regionie Europy Środkowo-Wschodniej takie rozwiązania stają się coraz bardziej popularne dzięki zaangażowaniu przedstawicieli trzeciego sektora w przenoszenie doświadczeń z zagranicy i ich dostosowywaniu do specyfiki państw regionu. Panele traktowane są jako innowacje w demokracjach, gdyż dzięki procesom deliberatywnym i zaangażowaniu obywateli mają na celu usprawnienie procesu tworzenia polityk publicznych, dlatego coraz częściej spotykają się z poparciem władz na szczeblu lokalnym bądź krajowym. Badania pokazują, że panele obywatelskie pomagają wzmocnić akceptację decyzji publicznych, a co za tym idzie zaufanie do instytucji i rządzących, a więc przyczyniają się do poprawy demokracji. Jako badacz bardzo cieszę się z możliwości obserwowania organizacji paneli obywatelskich w Polsce i z tego, że stają się one narzędziem służącym nie tylko usprawnianiu decyzji politycznych i wypracowaniu różnych polityk, lecz także narzędziem wpływu na samych obywateli. Panel organizowany przez Fundację Stocznia, który był pierwszym oddolnym panelem organizowanym na szczeblu krajowym w Polsce, zaangażował wiele środowisk w przygotowanie i usprawnienie procesu. Jako przedstawiciel środowiska akademickiego miałam okazję zaproponować Fundacji pomiar wpływu panelu na uczestników, tj. zbadanie, czy obywatele postrzegają ten proces jako skuteczny w podejmowaniu decyzji na temat różnych polityk, a także, czy panel wywiera wpływ na postrzeganie sprawczości i roli jednostki w społeczeństwie oraz na zaufanie do instytucji i postrzeganie demokracji. Taka otwartość organizatorów na współpracę powoduje, że panele w Polsce są lepszej jakości i dorównują do standardów już dawno wypracowanych w dojrzałych demokracjach”.

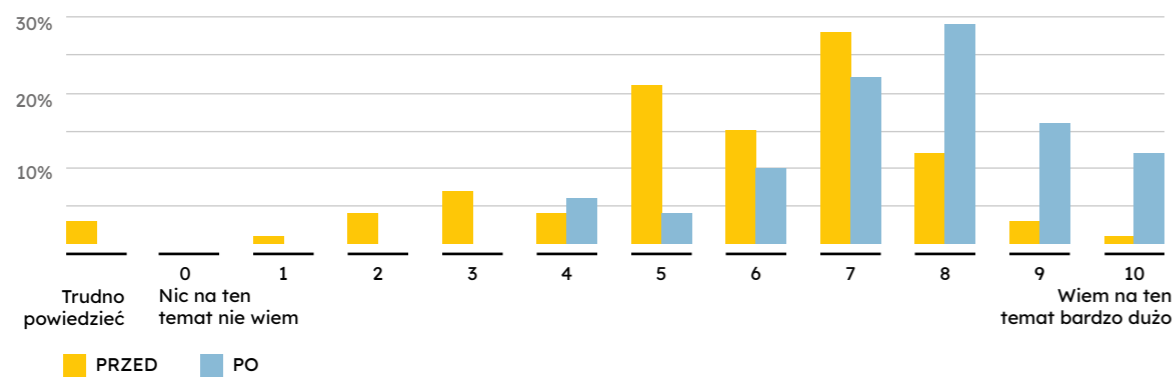
Rozmowa oparta na faktach

Żeby wziąć udział w panelu, nie trzeba było być ekspertem/-ką w tematyce ubóstwa energetycznego. Fachowej wiedzy nie mogło jednak zabraknąć w trakcie procesu. Żeby Paneliści i Panelistki mogli odpowiedzialnie podejść do tworzenia propozycji rozwiązań dla problemu ubóstwa energetycznego, pierwszy weekend panelu poświęciliśmy na część edukacyjną. To weekendowe spotkanie, w którym wzięli udział eksperci i ekspertki specjalizujący się w tematyce ubóstwa energetycznego, w tym w szczególności kosztów energii, efektywności energetycznej i niskich dochodów, z pewnością było dużym wyzwaniem dla Panelistów i Panelistek, głównie ze względu na dużo danych i faktów, z którymi przyszło im się zapoznać. W trakcie weekendu edukacyjnego eksperci i ekspertki przedstawiali też swoje propozycje rozwiązań problemu.

Wiedza na temat ubóstwa energetycznego dostępna była też w materiałach informacyjnych oraz na stronie projektu www.naradaoenergii.pl, gdzie zebraliśmy sprawdzone informacje i raporty dotyczące diagnozy problemu, inspirujące rozwiązania i dobre praktyki.

W świetle procesu, którego nieodzownym elementem była część edukacyjna, uważamy za bardzo ważne, że Paneliści i Panelistki zadeklarowali na koniec wzrost swojej wiedzy na temat ubóstwa energetycznego.

Jak ocenia Pan(i) stan swojej wiedzy o problemie ubóstwa energetycznego?

”

„Ogromnie dużo wiedzy, często zaskakującej”

„Kiedyś myślałam, że mamy dużo do zrobienia. Teraz, po tych spotkaniach dziś, wiem, że mamy bardzo dużo do zrobienia”

„Liczba informacji mnie zaskoczyła”

„Wiedzę, którą tu dziś zdobywamy, powinien poznać każdy. Często to są podstawowe informacje, których brakuje”

– Paneliści i Panelistki

Żeby nikt nie został w tyle

Jednym z wyzwań w panelach obywatelskich jest zadbanie o to, by Paneliści i Panelistki myśleli o rozwiązaniach służących wspólnemu dobru wszystkich obywateli i obywaterek. Żeby to ułatwić, przygotowaliśmy tzw. osoby, oparte na danych z dostępnych analiz, które przedstawiały typy osób najczęściej dotkniętych problemem ubóstwa energetycznego. Paneliści i Panelistki mogli łatwiej wyobrazić sobie ich perspektywę. Rozmawialiśmy o dobru wspólnym przed weekendem deliberacyjnym (czyli przed ustrukturyzowaną, moderowaną rozmową Panelistów i Panelistek wyposażonych już w wiedzę po weekendzie edukacyjnym).

Kuba Wygnański zobrazował to m.in. tak: „Jak projektujecie politykę, wyobraźcie sobie, (...) jakbyście projektowali reguły gry planszowej – projektujcie je, pamiętając, że nie wiecie, kim będziecie w tej grze. Nie zakładajcie, że będziecie tymi szczęśliwymi i zamożnymi, bo może się okazać w tej grze, że będziecie kimś innym, skrajnie ubogim. (...) Starajcie się, myśląc o tych rozwiązaniach (...), że nasza odpowiedzialność jako wspólnoty polega na tym, że nikogo nie zostawiamy z tyłu”.

„My [Paneliści i Panelistki] jako społeczeństwo wykazaliśmy się myśleniem strategicznym, myśleniem o różnych rzeczach. Pokazaliśmy, że można rozmawiać o rzeczach najbardziej istotnych, wskazywaniu kierunku, to naprawdę działa. Nie kierowaliśmy się partykularnym interesem, pokazując istotę działań na krótką metę, na najbliższą zimę. Cieszę się, że jako społeczeństwo, myślimy ciągle strategicznie”

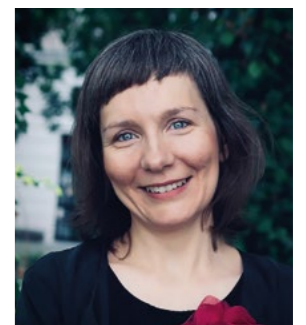
– Panelista

„W dyskusjach społecznych myślę, że (...) często nie potrafimy ze sobą rozmawiać, bo nie ma czasu, żeby usłyszeć inną osobę, a bardzo mocno próbujemy swoje tematy przeforsować, swoje zdanie, nie zawsze zwracamy uwagę, że inne osoby mogą inaczej to postrzegać”

– Panelista

Agnieszka Pędzich, Fundacja Pole Dialogu:

„Wyniki panelu to wypadkowa opinii, które uczestniczki i uczestnicy mieli zanim tu przyjechali oraz tego wszystkiego, czego się dowiedzieli w rozmowach z gronem eksperckim i w wielu dyskusjach ze sobą – czyli z osobami z innych miejsc w Polsce, w innej sytuacji życiowej, z innymi doświadczeniami, a nierzadko również z zupełnie innym zdaniem. Równolegle z intensywną pracą nad złożonym tematem panelu i poszukiwaniem najlepszych rozwiązań dla trudnego problemu ubóstwa energetycznego, wydarzał się też drugi proces. Oto ta grupa blisko 100 wylosowanych osób ze spotkania na spotkanie stawała się coraz bardziej wspólnotą – i to taką, która robi miejsce na inne perspektywy, jest ciekawa siebie nawzajem i której zależy na dobru wspólnym oraz na takiej Polsce, w której się wszyscy widzimy i słyszymy i w której nikt nie zostaje sam. Doświadczenie takiego spotkania to naszym zdaniem nie mniej ważny efekt tego panelu i wszelkich innych działań partycypacyjnych”.

„Polska w pigułce”

Dzięki zastosowaniu metody panelu obywatelskiego, którego uczestnicy i uczestniczki wybierani są losowo, udało nam się dotrzeć do grupy nie tylko zróżnicowanej, lecz także takiej, która z pewnością nie miałyby okazji spotkać się ze sobą w żadnych innych okolicznościach. Dzięki temu podczas panelu możliwe było rzeczywiste zderzenie ze sobą różnych poglądów i patrzenie na problem ubóstwa energetycznego z różnych perspektyw.

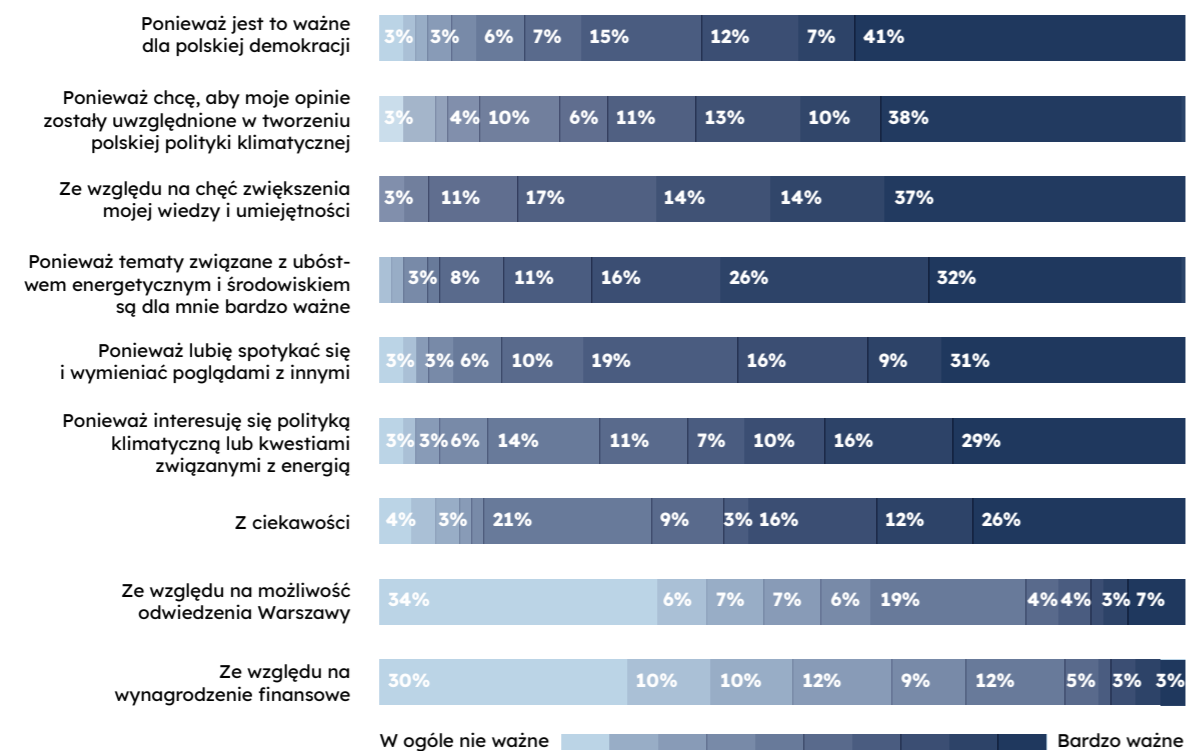
Grupę panelistów i panelistek określamy jako „Polskę w pigułce”, ponieważ jest ona reprezentacją dorosłych Polaków i Polek (powyżej 18 r.ż.), wśród których rozkład płci, wykształcenia, miejsca zamieszkania i wysokości dochodów jest zbliżony do rozkładu w całej populacji naszego kraju. Wiemy, że wśród Panelistów i Panelistek znalazły się osoby o odmiennych poglądach politycznych.

Rekrutacja do panelu, która prowadzona była telefonicznie, była dużym wyzwaniem – wymagała szybkiego przekonania osoby po drugiej stronie słuchawki (jeśli już odebrała telefon z nieznanego numeru) do wzięcia udziału w niespotykanym dotąd w Polsce eksperymencie.

Już po pierwszym spotkaniu w ramach panelu mogliśmy jednak powiedzieć, że Paneliści i Panelistki, mimo różnych cech społeczno-demograficznych, mieli również silny pierwiastek wspólny – większość od początku motywowała swój udział w panelu jego znaczeniem dla polskiej demokracji.

Zestawienie pozostałych motywacji przedstawiamy poniżej:

Dlaczego zdecydował(a) się Pan(i) na udział w Panelu obywatelskim o ubóstwie energetycznym?

Marcin Korolec, Instytut Zielonej Gospodarki:

„Za nami pierwszy w kraju Ogólnopolski panel obywatelski, który został przeprowadzony przez Fundację Stocznia. Panel miał miejsce w nadzwyczajnie trudnych okolicznościach, w cieniu agresji Rosji w Ukrainie, w czasach szalejącej inflacji i największego od czasu II Wojny Światowej kryzysu energetycznego w Europie. Wyniki panelu, w moim rozumieniu, są jednoznaczne – przygniatająca większość uczestników panelu opowiedziała się za zieloną, bardziej inkluzywną transformacją. To budujące, bo to jedyna droga w kierunku prawdziwej suwerenności energetycznej, a w zasadzie prawdziwej suwerenności naszego kraju.

Reprezentatywna grupa Polaków wyraziła swoje zdanie w sposób bardzo precyzyjny i niepozostawiający wątpliwości. Teraz ważne byłoby, aby rządzący w sposób rzetelny odnieśli się do wyrażonych podczas panelu postulatów. Mam nadzieję, że ten głos obywateli będzie również punktem odniesienia w trakcie dyskusji programowych pomiędzy wszystkimi partiami politycznymi w czasie nadchodzącej kampanii wyborczej w Polsce. Werdykt, że czas na zieloną transformację, zapadł i jest jednoznaczny – przed nami czas na dyskusję, w jaki sposób najlepiej i najszybciej ją wdrożyć”.

„Czyli ta Polska nie jest taka głupia, ta mądrość zbiorowa nam całkiem wyszła. Tak myślę, że *vox populi vox dei* takie przed wyborami; teraz dla rządzących to może być dobry moment, by jakąś presję na nich wyrzucić. Jako reprezentacja wyborców z różnych stron pokazaliśmy, jaki kierunek nam odpowiada, więc może coś teraz da rządzącym do myślenia”

– Panelistka

„Opowiadałam u siebie, w czym biorę udział, i znajomi mnie pytali, jak się w to włączyć”

– Panelistka

Ktoś mógłby powiedzieć, że żeby poznać opinie Polek i Polaków na temat ubóstwa energetycznego, wystarczyłoby przeprowadzić badanie opinii publicznej. **Niekwestionowaną siłą panelu obywatelskiego była jednak możliwość spotkania się grupy osób z całej Polski, dyskusowania, poznawania innych punktów widzenia, a czasami wręcz zmiany poglądów.** W ankiecie na koniec panelu 71% Panelistów i Panelistek stwierdziło, że czasami zdarzało im się zmieniać zdanie na omawiane tematy.

„Patrząc na to, czego się dowiedziałem na panelu, i [to, co] usłyszałem od uczestników, w wielu miejscach zmieniłem swoje zdanie i swój pogląd na niektóre rzeczy”

– Panelista

Powrót wiary w demokrację

Jako organizację, która niemal od początku swojego istnienia zajmuje się wspieraniem rozwoju partycypacji obywatelskiej w Polsce, cieszy nas, że osoby, które były niepewne lub wręcz sceptyczne wobec udziału w panelu, uwierzyły, że rozmowa w takiej formule ma sens.

Wyniki ankiet na koniec panelu pokazują, że udział w procesie zdecydowanie wpłynął na poczucie pewności siebie i sprawczości „zwykłych” obywateli i obywaterek oraz możliwość proponowania przez nich, przy pomocy ekspertów i ekspertek, wartościowych rozwiązań.

Osoby uczestniczące w takich wydarzeniach są wystarczająco dobrze poinformowane i kompetentne, aby wnieść wkład w kształtowanie polityki dot. ubóstwa energetycznego.

Osoby uczestniczące w takich wydarzeniach są w stanie podejmować sprawiedliwe i uczciwe decyzje na temat ubóstwa energetycznego.

Trudno powiedzieć Zdecydowanie się NIE ZGADZAM Raczej się NIE ZGADZAM
 Ani się zgadzam, ani nie zgadzam Raczej się ZGADZAM Zdecydowanie się ZGADZAM

Na koniec panelu 77% Panelistów i Panelistek uważało, że jeśli chodzi o ubóstwo energetyczne, codzienne doświadczenia zwykłych ludzi są równie ważne jak wiedza naukowa i specjalistyczna (wzrost o 30 punktów procentowych od początku procesu).

Wartość panelu poczuły nawet osoby, które wcześniej nie miały podobnych doświadczeń (tzn. nie uczestniczyły wcześniej np. w publicznych dyskusjach czy konsultacjach społecznych) – a było ich prawie 70%.

„Powróciła mi wiara w ludzi, w edukację, w demokrację, jej bezpośredniość”

– Panelistka

Osoby uczestniczące w Ogólnopolskim panelu obywatelskim o kosztach energii na koniec procesu w przeważającej większości (99%, wzrost o aż 44 punkty procentowe od początku procesu) były zdania, że tego typu procesy powinny być organizowane również na inne tematy i że mogą się przyczynić do zwiększenia wpływu obywateli na istotne decyzje polityczne.

Panele obywatelskie takie jak Panel o ubóstwie energetycznym powinny być organizowane również na inne tematy.

Panele obywatelskie takie jak Panel o ubóstwie energetycznym mogą przyczynić się do zwiększenia wpływu obywateli na istotne decyzje polityczne.

Trudno powiedzieć Zdecydowanie się NIE ZGADZAM Raczej się NIE ZGADZAM
 Ani się zgadzam, ani nie zgadzam Raczej się ZGADZAM Zdecydowanie się ZGADZAM

CZĘŚĆ III
**Ubóstwo
energetyczne
– werdykt panelu
obywatelskiego**

Podczas pierwszego ogólnopolskiego panelu obywatelskiego szukaliśmy odpowiedzi na pytanie:

„Jak przeciwdziałać problemowi ubóstwa energetycznego w Polsce?”

Wiele miesięcy przygotowań pozwoliło nam zobaczyć, jak bardzo skomplikowaną materię stanowią wątki składające się na ten problem i pomysły na jego rozwiązanie. Strukturę całego procesowi – zgodnie z sugestiami ekspertów – nadały trzy elementy wpływające na trudną sytuację osób w kryzysie ubóstwa energetycznego: wysokie koszty energii, niska efektywność energetyczna budynków i niskie dochody. Tak ustrukturyzowane były część edukacyjna i deliberacyjna panelu, a także karta do głosowania. Przeprowadzonemu 16 listopada procesowi decyzyjnemu podlegało ok. 100 rozwiązań. Podczas procesu powstało ich więcej: ok. 60 z nich zaproponowali eksperci i ekspertki, a także tzw. strony, drugie tyle dodały w trakcie procesu osoby uczestniczące w panelu. Wszystkie propozycje zostały uporządkowane i zredagowane przez zespół Fundacji Stocznia, za zgodą ekspertów i ekspertek oraz Panelistów i Panelistek. Dzięki temu lista do głosowania była nieco krótsza (ok. 100 rozwiązań), choć i tak zdajemy sobie sprawę, że postawiliśmy przez głosującymi trudne i wymagające zadanie.

Poniżej znajduje się podsumowanie wyników głosowania Panelistów i Panelistek. Na karcie do głosowania znalazły się rozwiązania ułożone w cztery bloki:

1. wspólnie sformułowane stanowisko Panelistów i Panelistek, czyli tzw. preambuła, którą umieściliśmy w tym raporcie;
2. ogólne rekomendacje, na które składały się przekrojowe wątki, dotyczące tematu ubóstwa energetycznego;
3. kierunkowe i szczegółowe rozwiązania, uporządkowane w ramach trzech obszarów tematycznych (wysokie koszty energii, niska efektywność energetyczna budynków i niskie dochody);
4. główne kierunki rozwiązań, spośród których trzeba było wybrać trzy najważniejsze.

Każde z rozwiązań było oceniane na 5-stopniowej skali, od zdecydowanego poparcia do zdecydowanej niezgody, z dodatkową opcją dla osób nie mających w danej sprawie zdania. Gdy w dalszej części tekstu będziemy odnosić się do procentowego poparcia, będziemy analizować głosy na tak, czyli liczone łącznie dla kategorii „zdecydowanie popieram” i „raczej popieram”.

W tym rozdziale umieściliśmy przygotowaną przez nas analizę wyników, połączoną z komentarzami towarzyszącymi nam od początku procesu ekspertów i ekspertek. **To rozległy pakiet rozwiązań, przeznaczonych przede wszystkim dla władz centralnych, ale po części także dla samorządu czy lokalnych środowisk, a nawet dla pojedynczych obywateli.**

W załączeniu udostępniamy także kompletne wyniki głosowania na poszczególne rozwiązania.

Ogólne wnioski

Duża zbieżność poglądów

Na pierwszy rzut oka w wynikach głosowania widać dużą zbieżność poglądów Panelistów i Panelistek, a także ich entuzjazm w ocenie poszczególnych, poddanych pod głosowanie rozwiązań – zdecydowana większość z nich została gremialnie poparta (głosy „zdecydowanie popieram” i „raczej popieram”). W dalszej części tego rozdziału będziemy więc odnosić się do wartości procentowej przyznanych głosów, ze świadomością, że co do zasady, te różnice w poparciu nie są duże.

Czym tłumaczyć tak dużą zgodność i entuzjazm? Z jednej strony faktem, że temat, co do zasady, nie jest kontrowersyjny, a więc i pakiet rozwiązań nie budzi negatywnych emocji. Z drugiej strony, jednomyślności sprzyjała też metoda panelu – Paneliści i Panelistki wiele godzin dyskutowali, poznając swoje stanowiska i, w konsekwencji, przybliżając je do siebie. Nie pojawiły się w trakcie panelu propozycje rozwiązań na tyle kontrowersyjne, żeby wyraźnie podzielić Panelistów i Panelistki. Nie bez znaczenia jest też fakt wspólnego formułowania rozwiązań przez osoby biorące udział w procesie. **Propozycje ekspertów i ekspertek były podczas spotkań deliberyacyjnych przeformułowane i uszczegóławiane przez Panelistów i Panelistki, pojawiały się też ich autorskie propozycje, co mogło dodatkowo sprzyjać gotowości ich popierania.**

Tęsknota za lepszym państwem

W kluczowych decyzjach Panelistów i Panelistek wybrzmiewa tęsknota za innym niż obecnie sposobem stanowienia prawa i jakości rządzenia. Na pierwszych miejscach listy przegłosowanych rozwiązań znajdują się te mówiące o synchronizacji i koordynacji działań, uproszczeniu procedur, długofalowej strategii i rozwiązaniach realnie przebudowujących system, a nie aplikujących doraźne lekarstwa. Wybrzmiewa chęć skutecznej pomocy, ale warunkiem tej skuteczności musi być precyzja działań i dopasowanie adekwatnych form (także pozafinansowych) i narzędzi.

To marzenie to niekoniecznie centralizacja zarządzania. **Paneliści i Panelistki wskazują na potrzebę państwa transparentnego, przewidywalnego, skutecznego, przyjaznego, jednocześnie marzą, by tworzyło ono ramy, w których może realizować się aktywność samych obywateli, a także różnorodne rozwiązania tworzone na poziomie lokalnym (z aktywnym uczestnictwem samorządu rozumianego jako wspólnota mieszkańców).** W związku z tym na dalszych miejscach listy z wynikami głosowania, a więc jako mniej popularne, znalazły się centralnie zarządzane i nowe rady naukowe, instytucje czy jednostki.

Joanna Furmaga, Polska Zielona Sieć:

„Znakomita formuła panelu pokazała wielką siłę społeczeństwa obywatelskiego. Rządzący dostają na tacy długą listę rzeczy do zrobienia natychmiast. Z rekomendacji wynika jasno, z jak wielką skalą zaniedbań i braków mamy do czynienia na poziomie instytucji państwa. Jednocześnie zwraca uwagę jedyna rekomendacja, która uzyskała 100% poparcia: Przeciwdziałanie ubóstwu

energetycznemu wymaga także wspierania rozwiązań lokalnych bazujących na samoorganizacji obywateli oraz samorządu. To wspaniały wynik pokazujący naszą dojrzałość jako społeczeństwa obywatelskiego. Wierzymy we własną sprawczość i skuteczność na poziomie naszych małych wspólnot lokalnych. Państwo musi jednak wykonać swoje obowiązki”.

Jakub Sokołowski, Instytut Badań Strukturalnych:

„Paneliści i organizatorzy panelu pokazali, że możliwa jest inna polityka, która skupia się na poznawaniu różnych perspektyw i trosce o dobro wspólne. Jest to szczególnie ważne, że udało im się to osiągnąć w czasach kryzysu energetycznego i klimatycznego. Z jednej strony, Paneliści zaproponowali rozwiązania, które są progresywne, społecznie sprawiedliwe i efektywne, które nie skupiają się na partykularnych interesach, uwzględniają dobro wspólne i są dostosowane do indywidualnych możliwości każdego z nas. Z drugiej strony, rozwiązania są też innowacyjne. Paneliści, oprócz kryzysu klimatycznego i energetycznego, wzięli też pod uwagę inne, przyszłe sytuacje kryzysowe, które będziemy musieli rozwiązać wspólnie. Dotyczy to m.in. sytuacji demograficznej w Polsce. Paneliści zaproponowali szereg innowacyjnych rozwiązań dotyczących zwiększania dostępności mieszkań komunalnych, uproszczenia dostępu do świadczeń czy przenoszenia się z nieefektywnych energetycznie domów do mieszkań. Rolą badaczy będzie teraz weryfikacja intuicji i preferencji panelistów i ocena, jakie skutki mogą przynieść zaproponowane przez nich rozwiązania”.

Joanna Maćkowiak-Pandera, Forum Energii:

„Koszty energii przykuwają uwagę Polaków. Debata wokół tego tematu jest jednoznacznym dowodem, że Polacy i Polki oczekują nadania wysokiego priorytetu transformacji energetycznej, ponieważ zdają sobie sprawę, że ceny energii będą miały wpływ nie tylko na gospodarkę i finanse, ale także na bezpieczeństwo, zdrowie i jakość życia obywateli.

Wśród najbardziej oczekiwanych działań jest powstanie aktualnej strategii energetycznej na kolejne 15 lat. W rekomendacjach z narady widać także wysokie poparcie dla rozwoju OZE i świadomość, że wymaga to inwestycji, zmian legislacyjnych i organizacyjnych (np. poprawy warunków powoływania wspólnot energetycznych). Wiele postulatów odnosi się do poprawy warunków życia osób ubogich energetycznie lub zagrożonych takim ubóstwem przez niską efektywność energetyczną budynków. Wielokrotnie oczekuje się umożliwienia pełnienia bardziej aktywnej roli przez samorządy lokalne. Warto też zauważyć, że jedną z priorytetowych rekomendacji jest konieczność rozwiązania problemu wysokich kosztów energii, który należy odpowiednio zaadresować.

Lista postulatów przedstawionych w procesie Fundacji Stocznia jest długa i składa się na kompleksowe zmiany, które w długofalowej perspektywie pozwolą nam osiągnąć europejskie cele klimatyczne. Aby te cele mogły się ziścić, kolejnym wyzwaniem będzie wskazanie, które z formułowanych postulatów powinny mieć priorytet w obecnych warunkach budżetowych”.

”

Joanna Sadzik, Szlachetna Paczka:

„Czeka nas ciężka zima – to zdanie, które słyszę w mediach, od osób, którym pomagamy, ale też od sąsiadów. Zwykle idzie za tym tłumaczenie, dlaczego tak jest, czasem jeszcze kto jest winny. Tymczasem grupa losowo wybranych Polek i Polaków pomyślała inaczej, przegadala rozwiązania, naradzili się i jest efekt. Sformułowane postulaty wybiegają daleko w przyszłość, ale są też takie do wdrożenia tu i teraz. Są rekomendacje dla rządu, parlamentu samorządu, ale to wspaniałe, że niektóre postulaty skierowane są do społeczności lokalnych. Potrafimy w małych społecznościach, często bez formalnej struktury, rozwiązywać miejscowe problemy”.

”

Patrycja Płonka, Stowarzyszenie Gmin Polska Sieć „Energie Cités”:

„Ubóstwo energetyczne jest szeroko rozpowszechnionym problemem w Europie, gdzie wiele gospodarstw domowych znaczną część swoich dochodów wydaje na rachunki za energię, jednocześnie doświadczając trudności z zabezpieczeniem podstawowych potrzeb energetycznych. Przeciwdziałanie mu wymaga działań na wszystkich poziomach, a dla zidentyfikowania najbardziej pożądanych ważne jest zaangażowanie możliwie szerokich kręgów społeczeństwa, nie tylko ekspertów, ale i zwykłych obywateli. Dlatego też cieszą takie inicjatywy jak Ogólnopolski panel obywatelski o kosztach energii. Mam nadzieję, że jego wyniki i wypracowane w jego ramach rekomendacje będą uwzględniane podczas planowania krajowych, regionalnych i lokalnych strategii i działań mających wesprzeć osoby zagrożone ubóstwem energetycznym. Istotne, iż paneliści zwrócili uwagę na szczególną rolę samorządów i społeczności lokalnych. Będąc najbliższymi obywateli i najlepiej znając ich potrzeby, samorzady są w stanie skutecznie wesprzeć tych najbardziej wrażliwych, np. edukując, świadcząc usługi doradcze, inwestując w odnawialne źródła energii czy dofinansowując lub pomagając w uzyskaniu dofinansowania na prace termomodernizacyjne czy zmianę źródła ciepła”.

”

Bartłomiej Głuszak i Monika Michniewicz, Federacja Organizacji Socjalnych Województwa Warmińsko-Mazurskich FOSA:

„Federacja FOSA od dłuższego czasu zajmuje się tematem społecznych skutków wykluczenia komunikacyjnego. Potrzeba szeregu rozwiązań w tym zakresie koreluje z propozycjami w obszarze wykluczenia energetycznego, jak np. wsparcie sąsiedzkie czy dedykowane programy wsparcia. Wyniki panelu z jednej strony jasno wskazują na potrzebę zmian systemowych, wielosektorowych, które wymagają czasu i decyzji na poziomie krajowym. Z drugiej zaś strony potwierdzają konieczność wdrożenia konkretnych rozwiązań na poziomie oddolnym, tu i teraz, jak np. wsparcie sąsiedzkie czy dedykowane programy wsparcia”.

”

Monika Kosińska, Federacja Konsumentów:

„Należy stworzyć długofalową strategię energetyczną kraju na kolejne 15 lat, należy rozwijać sieć, należy zwiększyć rozwój źródeł odnawialnych w produkcji energii. Nie wolno natomiast zapominać o gospodarstwach domowych, o konsumentach, którzy potrzebują pomocy i wsparcia w tym procesie zmian. Ale, jak pokazali uczestnicy debaty, jest to obowiązek nas wszystkich, nie tylko państwa, równie istotna jest rola samorządów i samoorganizacja społeczności lokalnych”.

Najpierw strategia i środki, potem działania

Wielokrotnie podczas panelu zachęcaliśmy Panelistów i Panelistki do odwagi i myślenia strategicznego, wychodzącego poza ramy obecnego systemu i jego prawnych rozwiązań. Stawialiśmy pytania dotyczące kosztów proponowanych rozwiązań, ich efektywności i precyzji dotarcia do potrzeb osób w kryzysie ubóstwa energetycznego. Być może przyczyniło się to do faktu, że **Paneliści i Panelistki uznali, że warunkiem skutecznego ograniczenia rozmiarów i skutków ubóstwa energetycznego jest stworzenie długofalowej, krajowej strategii energetycznej.**

Najważniejszą w tym wątku rekomendacją jest stworzenie strategii na najbliższe 15 lat (99% poparcia dla tego rozwiązania, połowa wskazała też je jako jedno z trzech rozwiązań, które powinny być traktowane priorytetowo), zabezpieczonej środkami finansowymi. Propozycją zabezpieczenia pieniędzy na realizację strategii mogłoby być wykorzystanie wprowadzonego przez Unię Europejską rozwiązania – 92% popiera utworzenie Funduszu Transformacji Energetyki, który umożliwi przekierowanie co najmniej 70% dochodów z systemu handlu emisjami EU ETS (który i tak trafia do polskiego budżetu) na cele klimatyczne i środowiskowe.

Podjęte przez panel obywatelski decyzje są w tym wymiarze odważne, trudne i wymykają się politycznej partyturze, często trzymającej się kajdan 4-letniego kontraktu wyborczego.

„Jeżeli chodzi o wyniki (...) jestem zadowolona; (...) pomijając drobne różnice, postawiliśmy na rozwiązania, które są przyszłościowe; nie łatanie dziury na szybko, ale coś, co da nam na przyszłość więcej”
– Panelistka

”

Łukasz Pytliński, Instytut Ekonomii Środowiska:

„Wyniki głosowania dowodzą, że w niepewnych czasach Polacy oczekują od rządzących zdecydowanych działań w kierunku stworzenia klarownej strategii długofalowego rozwoju sektora energetycznego w Polsce. Wydarzenia ostatnich miesięcy obnażyły słabość krajowej energetyki i pokazały, że niechęć do gruntownych reform tego sektora, która cechowała w równym stopniu polityków wszystkich niemal opcji dzierżących ster władzy na przestrzeni ostatnich dekad, w sytuacji poważnego kryzysu, z którym mamy obecnie do czynienia, doprowadziła do sytuacji poważnego zagrożenia bezpieczeństwa energetycznego Polski, zarówno w wymiarze ogólnokrajowym, jak i indywidualnym. Paradoksalnie, kryzys ten może stać się szansą na zmianę sposobu myślenia o energetyce w Polsce i pozwolić na zbudowanie fundamentu nowej długofalowej strategii, w której główne miejsce zajmą efektywność energetyczna i energetyka prosumencka jako te obszary, które najsilniej budują bezpieczeństwo i niezależność energetyczną Polaków. Tak więc wsparcie programów mających na celu redukcję zużycia energii zarówno w sektorze budynków jedno-, jak i wielorodzinnych, modernizacja źródeł energii i ciepła, rozwój instalacji OZE, a także skuteczne dotarcie z informacją do adresatów tych programów, powinny stać się zdaniem obywateli jednym z priorytetów polityki rządu na najbliższe lata. Dodać też należy, że nie jest to kolejny wynik sondażowy, ale głos obywateli, którym dostarczono obiektywną wiedzę w analizowanym obszarze, a sam fakt, że obywatele ci zaangażowali się i zechcieli poświęcić swój czas na dyskusję o Polsce, dowodzi, że są to ludzie „którym nie jest wszystko jedno”, co dodatkowo podkreśla wagę tego wyniku”.

”

Ubóstwo energetyczne a jego trzy główne przyczyny

Jak wspominaliśmy, strukturę całego procesu rozmowy w ramach panelu nadały trzy elementy wpływające na trudną sytuację osób w kryzysie ubóstwa energetycznego: wysokie koszty energii, niska efektywność energetyczna budynków i niskie dochody. Poniżej znajduje się podsumowanie najważniejszych wniosków dotyczących tych trzech obszarów.

Wysokie koszty energii: modernizacja sieci energetycznej i OZE

To być może najbardziej zaskakujący wynik panelu, bo na pierwszy rzut oka nieoczywisty: w tym obszarze **Paneliści i Panelistki niemal jednogłośnie i w sposób najbardziej zdecydowany opowiedzieli się za modernizacją sieci energetycznej** (97% głosów). To cały pakiet działań, od dostosowania jej do przyjmowania i zarządzania energią z odnawialnych źródeł (99% poparcia)

oraz rozwoju instalacji prosumenckich (97%), po wprowadzenie regulacji umożliwiających budowę linii bezpośrednich (95%). Ten kierunek pokazuje odwagę i skupienie na strategicznym myśleniu, ponieważ – zdaniem ekspertów i ekspertek występujących na panelu – wymaga dużych środków i długiej perspektywy czasowej, ale jednocześnie jest niezbędnym krokiem do długotrwałego obniżenia kosztów energii. Co ważne, **za modernizacją sieci musi iść, zdaniem Panelistów i Panelistek, także uszczelnienie systemu: w szczególności poprzez większą kontrolę działań spółek na rynku w zakresie ustalania cen energii i surowców.**

Modernizacja sieci ma służyć m.in. uelastycznieniu źródeł pozyskiwania energii. To prowadzi do drugiego co do ważności postulatu w tym obszarze, czyli OZE. **Paneliści i Panelistki jednoznacznie wskazali, że odnawialne źródła energii to kierunek, w którym powinna rozwijać się polska energetyka.**

Chcieliby przy tym otworzyć drogę do działań na rzecz szybszego rozwoju tzw. rynku prosumenckiego (gdzie obywatele sami wytwarzają energię na swoje potrzeby) w ramach różnych form wspólnot energetycznych, opartych na ekologicznych źródłach, takich jak wiatr (93% dla likwidacji słynnej ustawy „10h”), słońce czy biomasa (choć uznawanie jej za źródło OZE bywa przez niektóre środowiska krytykowane). Chodzi zarówno o zdjęcie barier prawnych, dodatkowe środki i programy dotacyjne, jak i badania w poszukiwaniu innowacyjnych rozwiązań. Obrazowo można by powiedzieć głosem Panelistów i Panelistek: „uwolnijcie (zieloną) energię i oddajcie ją w ręce społeczności”.

W tym kontekście warto też zwrócić uwagę na obecnie jedno z najważniejszych źródeł pozyskiwania energii w Polsce (indywidualnie i przez system zasilania elektrowni produkujących prąd), czyli węgiel². **Paneliści i Panelistki nie są gotowi na jednoznaczne pożegnanie z węglem.** Z jednej strony co czwarta osoba wskazała jako jeden z trzech najważniejszych postulatów konieczność konsekwentnego eliminowania paliw kopalnych z mixu energetycznego Polski,

² Za: Sokółowski J. i Frankowski J., Jak poprawić jakość życia osób ubogich energetycznie?, IBS Policy Paper, 2021.

z drugiej strony wszystkie rozwiązania dotyczące węgla i innych paliw kopalnych, w tym gazu (zaprzestania importu surowców energetycznych z Rosji czy zakończenia wydobycia) mają stosunkowo najmniejsze poparcie wśród głoszących osób – choć i tak dość duże, bo oscylujące wokół 70%. Jednocześnie nie ma zgody na złej jakości paliwa stałe – za podwyższeniem przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska norm jakości węgla dla gospodarstw domowych, przy jednoczesnym zagwarantowaniu jego dostępności, opowiedziało się 87% osób. Może być w tych wyborach pewien rodzaj sentymentu, być może także wyraz solidarności z osobami w kryzysie ubóstwa energetycznego, u których przejście na inny rodzaj ogrzewania będzie po prostu wymagało czasu.

Wojciech Szymalski, Fundacja Instytut na rzecz Ekorozwoju:

„Jak pokazują wyniki Narady obywatelskiej o kosztach energii, Polacy chcą wyraźnego celu oraz większej sprawczości w zakresie energetyki. Ogromnie mnie cieszy, że jedną z najbardziej popularnych rekomendacji jest przygotowanie długofalowej strategii energetycznej. Świadczy to o tym, że większość z nas tak naprawdę nie wie, dokąd z naszą energetyką obecnie zmierzamy, i nie jest pewnych także, czy wiedzą to nasi politycy.

Bardzo się też cieszę, że panel udowodnił, że jako społeczeństwo, w większości jesteśmy gotowi na wyzwania transformacji energetycznej, choć godzimy się także z tym, że nie nastąpi ona tak szybko, jakbyśmy chcieli, i paliwa kopalne muszą zostać z nami jeszcze przez jakiś czas. Muszą być jednak wycofywane z użytku konsekwentnie. Według co najmniej 24% uczestników panelu ta konsekwencja w eliminacji paliw kopalnych jest jedną z najważniejszych rekomendacji. To pole do działania”.

”

Zuzanna Rudzińska-Bluszcz, Fundacja ClientEarth Prawnicy dla Ziemi:

„Stocznia zrobiła rzecz niebywałą i precedensową – dała głos i wiedzę wybranym losowo obywatelkom i obywatelom, czyli mitycznemu Suwerenowi. Po konsultacjach i debatach Suweren przemówił. Wyniki panelu pokazują, że tak zwani „zwykli ludzie” prześcigają rządzących, jeśli chodzi o wizję zielonej Polski i determinację do wprowadzania zmian. Panel odbył się w trudnym momencie, w czasie najpoważniejszego od dekad kryzysu energetycznego. Ogromna popularność postulatów dotyczących rozwoju odnawialnych źródeł energii dowodzi, że to właśnie w OZE Polki

i Polacy widzą fundament naszego bezpieczeństwa energetycznego oraz sposób na ograniczanie kosztów energii. I chcą konkretów – wieloletniej zielonej strategii energetycznej, rozwiniętej infrastruktury sieciowej oraz przejrzystego zarządzania finansami poprzez utworzenie Funduszu Transformacji Energetyki.

Paneliści i panelistki nie tylko domagają się prawa do taniej i czystej energii odnawialnej, lecz także chcą uczestniczyć w jej wytwarzaniu. Masowe poparcie dla tworzenia wspólnot energetycznych czy rozwoju instalacji fotowoltaicznych nie tylko na obszarach wiejskich, lecz także w miastach – na dachach bloków i kamienic – pokazują, że Polki i Polacy

z niecierpliwością oczekują zmian w prawie. Jako prezeska organizacji ekologicznej czuję wielką satysfakcję. Mam nadzieję, że wyniki pchną rządzących do podjęcia konkretnych decyzji – na przykład o odblokowaniu ustawy o wiatrakach na łądzie, ustaleniu bardziej ambitnych celów klimatycznych czy usunięciu problemów z przyłączaniem źródeł OZE do sieci energetycznych. Na koniec dnia, jak stanowi Konstytucja, Rzeczpospolita Polska jest dobrem wspólnym wszystkich obywateli. A nie rządzących”.

Niska efektywność energetyczna budynków: w kierunku prostego systemu, stawiającego na efekty

Wielu ekspertów wskazywało, że dla ponad trzech milionów osób dom, z którego ciepło ucieka przez nieszczelne drzwi, niewyizolowane ściany czy nieefektywne źródło ciepła, jest często jednym z ważniejszych problemów spychających ich w trudną sytuację³. Trudną głównie ze względu

na koszty finansowania związanych z tym inwestycji. Zdaniem Panelistów i Panelistek receptą na to jest przede wszystkim **dobrze działający i prosty system wsparcia tych inwestycji – od dobrej polityki informacyjnej, wspartej doradztwem i audytem energetycznym, do mądrych i precyzyjnie działających programów wsparcia, premiujących efektywność energetyczną⁴. Ten system powinien być możliwie prosty, prowadzący przez całą procedurę (od poradnictwa, przez złożenie i obsługę wniosku, po rozliczenie) i dostępny w skali lokalnej.** Całościową wizję powinny, zdaniem głoszących osób, dopełniać wplecione weń działania informacyjne na rzecz zmiany nawyków w korzystaniu z energii.

Popierane rozwiązania dotyczyły więc m.in. poprawy realizowanego już od lat, sztanowego programu walki ze smogiem pod nazwą „Czyste Powietrze”.

³ Za: Sokółowski J. i Frankowski J., Jak poprawić jakość życia osób ubogich energetycznie?, IBS Policy Paper, 2021.

⁴ Oczywiście tam, gdzie ta inwestycja jest racjonalna – dużo postulatów, związanych ze zmianą miejsca zamieszkania i większą dostępnością mieszkań, znajduje się w następnym rozdziale.

Aby mógł wspierać osoby w kryzysie ubóstwa energetycznego, powinien być dla nich bardziej dostępny, głównie finansowo. Katalog usprawnień, za którym opowiedziało się ponad 90% głoszących, to: coroczna waloryzacja kosztów kwalifikowanych i wysokości dofinansowania, szybsza wypłata oraz oparte na progu dochodowym zwiększenie maksymalnych kwot dofinansowania czy umożliwienie płatności przed poniesieniem kosztów, czyli tzw. prefinansowanie. Ważne jest także wspieranie środkami publicznymi przede wszystkim takich inwestycji, które zakładają poprawę efektywności energetycznej i tzw. głęboką termomodernizację.

Paneliści i Panelistki wskazywali też na nowe rozwiązania i programy wsparcia dotyczące efektywności energetycznej (95% głosów). Tutaj uwaga głoszących skupiła się przede wszystkim na stworzeniu osobnej ścieżki wsparcia dla inwestycji w budynkach wielorodzinnych i zabytkowych. Widać więc dostrzeżenie problemów osób w kryzysie ubóstwa energetycznego mieszkających także w większych miejscowościach i w innym typie budownictwa.

Aby programy wsparcia mogły zadziałać, konieczne są szersze działania informacyjne.

W wyborach Panelistów i Panelistek widać przede wszystkim potrzebę kampanii bardziej bezpośrednio docierającej do osób starszych (np. poprzez przychodnie czy uniwersytety trzeciego wieku) oraz nastawionej bardziej na edukację (m.in. w ramach zajęć szkolnych).

System dopełniać ma, zdaniem Panelistów i Panelistek, poszerzona działalność doradców energetycznych i audytorów energetycznych

– większość związanych z tym wątkiem rozwiązań popierana była przez ok. 90% głoszących. Audytorzy powinni wspierać w diagnozowaniu potrzeb energetycznych gospodarstwa domowego, natomiast doradcy dostarczać wiedzy i pomagać w „wejściu” do systemu wsparcia. Aby to osiągnąć, doradcy powinni być przede wszystkim bardziej dostępni dla osób w trudnej sytuacji, mobilni (a więc docierać bezpośrednio do gospodarstw ubogich energetycznie) i obecni w każdej gminie.

Justyna Glusman, Fala Renowacji:

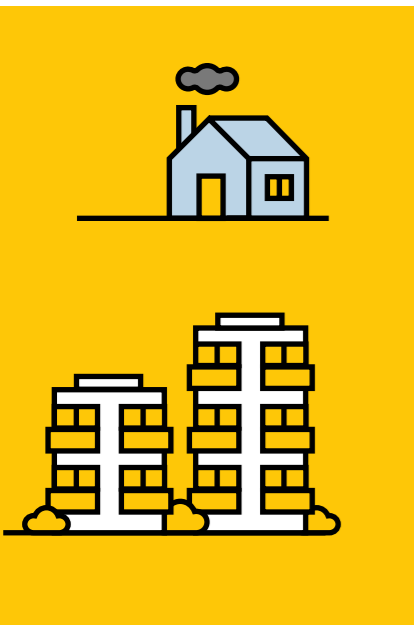
„Cieszymy się, że jako Fala Renowacji mogliśmy służyć swoją wiedzą panelistom – na co dzień realizujemy działania rzecznicze, a także badania i analizy na rzecz skutecznych programów wsparcia termomodernizacji w Polsce i za granicą. Z naszego punktu widzenia ważne, że rekomendacja mająca najwięcej głosów w bloku efektywności energetycznej dotyczy intensyfikacji działań edukacyjnych i informacyjnych w obszarze poprawy efektywności energetycznej. A jednocześnie na drugim miejscu jest konieczność modyfikacji dotychczasowych programów wsparcia dotyczących efektywności energetycznej – to druga najbardziej popierana rekomendacja w tym dziale, a także jeden z celów Stowarzyszenia Fala Renowacji. Pozytywnie ocenić należy też fakt, że Paneliści i Panelistki opowiedzieli się za silną rolą samorządu oraz aktywną postawą mieszkańców w kontekście walki z ubóstwem energetycznym. To jedyna rekomendacja, za którą zagłosowało 100% grupy”.

”

Niskie dochody: dostępne mieszkalnictwo i precyzyjnie adresowane wsparcie

Ostatnim obszarem, w którym prosiliśmy Panelistów i Panelistki o podjęcie decyzji, był ten związany z niskim dochodem. Można powiedzieć, że **najważniejsze wskazane rozwiązania dotyczą dwóch wątków: kroków na rzecz bardziej dostępnego mieszkalnictwa i wsparcia finansowego dla osób faktycznie doświadczających ubóstwa.**

Osoby uczestniczące w panelu dostrzegają, jak dużym problemem dla osób w kryzysie ubóstwa energetycznego jest nieefektywny energetycznie budynek, w którym mieszkają. **Poza całym pakietem przyjętych rozwiązań dotyczących remontów i inwestycji w te budynki, Paneliści i Panelistki wskazali też propozycje dotyczące alternatyw, w postaci bardziej dostępnego rynku mieszkaniowego, ze szczególnym naciskiem na efektywne energetycznie mieszkania** (92% głosów). Widać więc wyraźnie kierunek rozwiązań idący na rzecz zmiany miejsca zamieszkania, by ograniczyć konieczność drogiej inwestycji czy wysokich rachunków. Największe poparcie zyskały pomysły, by wykorzystać na lokale na wynajem te należące do podmiotów publicznych czy pustostany. Uznanie Panelistów i Panelistek zyskały też różne programy stymulujące rynek mieszkaniowy: społeczne agencje najmu, zreformowane dodatki mieszkaniowe czy zachęty finansowe dla deweloperów. Starych drzew się nie przesadza? Przeczy temu rozwiązanie, które uzyskało blisko 90% głosów, a mówiące o stworzeniu programu mieszkań „złotej jesieni” dla seniorów i senierek mieszkających w przekraczających ich możliwości finansowe, nieefektywnych energetycznie domach.

Szukając rozwiązań w tym obszarze, Paneliści i Panelistki nie mogli pominąć wątków związanych ze wsparciem finansowym. **Jest ono, zdaniem głosujących, niezbędnym elementem systemu przeciwdziałania problemowi ubóstwa energetycznego. Musi jednak być precyzyjnie adresowane, a więc ograniczone tylko do osób najbardziej potrzebujących, proceduralnie uproszczone i podlegające większej kontroli w zakresie wydatkowania środków publicznych.** Osoby głosujące wskazały rozwiązania polegające na „znaczeniu” przekazywanych środków (czyli opłaceniu konkretnych wydatków na energię), przeciwstawiając je np. obecnemu systemowi dodatków na opał.

Katarzyna Przybylska, Habitat for Humanity Poland:

„Przedstawione rekomendacje są niezmiernie ciekawe, a ich wdrożenie skutkowałoby prawdopodobnie rozwiązaniem wyzwań energetycznych, przed którymi stoi Polska. Zwraca uwagę, że wśród najważniejszych rekomendacji znalazły się zarówno te systemowe, skierowane do władz publicznych (jak np. „Należy możliwie szybko zmodernizować i rozbudować sieci elektroenergetyczne w Polsce, tak aby dostosować je do wyższego udziału energii ze źródeł odnawialnych”), jak i odnoszące się bezpośrednio do działań gospodarstw domowych i nawyków związanych z korzystaniem z energii (np. „Należy zintensyfikować działania edukacyjne i informacyjne związane z efektywnością energetyczną i zmianą nawyków w korzystaniu z energii”). Interesujące jest również

adresowanie kwestii strategicznych, związanych z wieloletnim planowaniem działań energetycznych, odchodzeniem od paliw kopalnych czy powołaniem nowych instytucji, jak i praktyczne rekomendacje odnoszące się do istotnego zagadnienia finansowania zmian w energetyce. Świadczy to o kompleksowej analizie wyzwań energetycznych przez panelistów i przygotowaniu spójnych, uzupełniających się rekomendacji.

Wśród najważniejszych rekomendacji znalazła się również jedna dotycząca kwestii mieszkaniowej („Należy uruchomić nowe działania i programy publiczne na rzecz zwiększenia dostępności mieszkań o odpowiednim standardzie efektywności energetycznej”). Jest to jedyna rekomendacja wykraczająca zakresem poza kwestie bezpośrednio związane z energią, a odnosząca się również do palących wyzwań mieszkaniowych. Niezmiernie cieszy, że wyzwania związane z mieszkalnictwem i koniecznością podnoszenia efektywności energetycznej zasobów mieszkaniowych zostały dostrzeżone przez panelistów. Co więcej, w rekomendacji zwrócono również uwagę na konieczność zadbania o dostępność (cenową) takich mieszkań. Bez wątpienia wyzwania w obszarze energetycznym i mieszkaniowym są ze sobą powiązane i warto wdrażać rozwiązania adresujące oba te zagadnienia”.

Ostatni do poruszenia wątek dotyczy poprawy sytuacji na rynku pracy. Ponad 80% grupy dostrzegło potencjał w tego typu działaniach – np. poprzez programy aktywizacji zawodowej, szkolenia zawodowe, doradztwo, pomoc w znalezieniu pracy czy też powiązanie świadczeń z aktywnym poszukiwaniem pracy.

Wojciech Szymalski, Fundacja Instytut na rzecz Ekorozwoju:

„Przez pryzmat tematu niskich dochodów widoczny jest inny, główny problem naszego społeczeństwa – niski dostęp do dobrej jakości mieszkań. Dużym zaskoczeniem było dla mnie pojawienie się rekomendacji dotyczących zwiększenia ilości mieszkań na wynajem czy nowych rozwiązań w zakresie budownictwa mieszkaniowego, ale to dobrze. Dzięki temu także ja się czegoś od panelistów nauczyłem, a przede wszystkim tego, że problem energetyczny sięga głębiej niż tylko ścian budynku”.

Panel jako część większej całości

To niezwykle dla nas, jeśli chodzi choćby o skalę i wnioski, przedsięwzięcie, jest częścią większej całości i owocem wieloletniego marzenia.

Pomysł na tego typu działania pojawił się w Fundacji Stocznia ponad dwa lata temu, gdy Kuba Wygnański napisał tekst pt. „Inny pomysł na demokrację” dla kwartalnika „Więź”. Wcześniej organizowaliśmy także samorządowe panele obywatelskie czy proces narady obywatelskiej o edukacji, na kanwie strajków nauczycieli i nauczycielek z 2019 roku. Wtedy oddolnie zgromadziło się ponad 4500 osób w 150 lokalizacjach w całej Polsce. Czuliśmy, że jest to ważne uzupełnienie demokratycznego systemu debaty publicznej, ważna przestrzeń do dyskusji i proponowania systemowych rozwiązań. Pomysł kielkował i chcieliśmy go ponownie wypróbować, wiedząc, że katalog spraw do rozwiązania w Polsce jest ogromny. Wybraliśmy temat ubóstwa energetycznego. Pozornie w debacie istniejący ponad podziałami, w opinii publicznej „letni”, a przy tym w jakiś sposób palący, bo dotyczący co dziesiątą polską rodzinę. Napaść na Ukrainę przez Rosję sprawiła, że powiązane z ubóstwem energetycznym tematy energii i jej źródeł nabrały specjalnego znaczenia dla naszego bezpieczeństwa, a galopująca inflacja wzbudziła dodatkowe poczucie niepewności i strachu, prawdopodobnie wpędzając w energetyczną biedę kolejne gospodarstwa domowe.

Nim jednak zgromadziliśmy blisko 100 losowo wybranych osób w Warszawie, zachęcaliśmy do organizowania lokalnych narad o kosztach energii w całej Polsce. W pierwszej połowie 2022 roku odbyło się w kraju 45 takich spotkań. Wzięło w nich udział ponad 700 osób. Podczas narad uczestnicy i uczestniczki poruszali ten sam problem, który potem został pogłębiony podczas panelu ogólnopolskiego. Najpierw zapoznawali się z problemem ubóstwa energetycznego i jego możliwymi rozwiązaniami, następnie dyskutowali i głosowali za najlepszymi z nich. Narady miały na celu zebranie wiedzy i opinii społeczności lokalnych w temacie przeciwdziałania ubóstwu energetycznemu oraz uzupełnienie ustaleń ogólnopolskiego panelu obywatelskiego o kosztach energii o głos z poziomu lokalnego – tak, by końcowe ustalenia całego projektu obejmowały opinie różnych szczebli – od lokalnego po ogólnopolski.

Podczas narad lokalnych wyraźnie wybrzmiał strach związany z nieprzewidywalnością wzrostu kosztów energii czy osamotnienie w radzeniu sobie z tym problemem. Uczestnicy i uczestniczki rozmów dostrzegli potrzebę zarówno zmian systemowych, jak i bardzo lokalnych rozwiązań wspierających osoby w kryzysie ubóstwa energetycznego i – co ważne – wdrażanych w duchu solidarności oraz poszanowania klimatu. Zdaniem osób biorących udział w naradach konieczna jest też dalsza dyskusja, ponieważ temat jest równie ważny, co złożony.

Podsumowanie narad lokalnych można znaleźć na stronie www.naradaoenergii.pl/zakonczylysmynaradylokalneokosztachenergii.

CZĘŚĆ IV

Tabela wszystkich przegłosowanych rozwiązań

Jak czytać poniższe wyniki?

Rekomendacje wypracowane przez samych Panelistów i Panelistki oznaczono literą "N" (od "nowe"). Rekomendacje pochodzące od ekspertów/ekspertek oznaczono literą "E".

% "Popieram" - to łączny % deklaracji "zdecydowanie popieram" i "raczej popieram"
 % "Nie popieram" - to łączny % deklaracji "zdecydowanie nie popieram" i "raczej nie popieram"
 % "Siła poparcia" - to siła poparcia dla danego rozwiązania, mierzona jako średnia arytmetyczna wskazań traktowanych jako skala od 1 do 5, gdzie 1 oznacza "zdecydowanie się NIE ZGADZAM", a 5 - "zdecydowanie się ZGADZAM"; odpowiedzi "nie mam zdania" nie były brane pod uwagę

PREambuła

Czy zgadza się Pan/i, aby podsumowanie prac Ogólnopolskiego panelu obywatelskiego o kosztach energii zaczynało się od tekstu preambuły?

1,3% Nie mam zdania 97,4% Popieram 1,3% Nie popieram

REKOMENDACJE OGÓLNE

Typ	Rekomendacja	Popieram	Ani popieram, ani nie popieram	Nie popieram	Nie mam zdania	Siła poparcia
E	5. Pomimo obecnych wyzwań z dostępem do energii ze źródeł niskoemisyjnych, władze powinny przyspieszyć tempo zmian w kierunku większego wykorzystania w Polsce odnawialnych źródeł energii	97%	1%	1%	0%	4,8 pkt.
N	8. Należy stworzyć długofalową strategię energetyczną kraju na kolejne 15 lat	99%	1%	0%	0%	4,8 pkt.
E	4. Działania władz publicznych służące ograniczeniu ubóstwa energetycznego powinny przede wszystkim być skierowane do gospodarstw domowych, które najbardziej go doświadczają	97%	1%	1%	0%	4,8 pkt.
E	7. Przeciwdziałanie ubóstwu energetycznemu wymaga także wspierania rozwiązań lokalnych bazujących na samoorganizacji obywateli oraz samorządu	100%	0%	0%	0%	4,7 pkt.
E	12. Konieczne jest wprowadzenie przejrzystości w zarządzaniu rynkiem energii oraz uregulowanie prawne kwestii z nim związanych, w większej kontroli działań spółek na rynku	93%	3%	3%	1%	4,7 pkt.
E	11. Należy stworzyć Fundusz Transformacji Energetyki, który umożliwi przekierowanie co najmniej 70% dochodów z EU ETS na cele klimatyczne i środowiskowe	92%	4%	3%	1%	4,6 pkt.
N	10. Należy ustanowić instytucję centralną z oddziałami na szczeblu powiatowym, która na podstawie jednego wniosku dostarczy kompleksowej usługi związanej z kosztami energii	91%	1%	8%	0%	4,5 pkt.
N	9. Należy skoordynować działania instytucji publicznych na szczeblu centralnym i regionalnym służące przeciwdziałaniu ubóstwu energetycznemu, np. poprzez ustanowienie jednej instytucji	84%	9%	7%	0%	4,3 pkt.
E	13. Należy powołać Radę Naukową funkcjonującą przy Parlamencie, uczestniczącą np. w spotkaniach komisji zajmujących się kwestiami energetycznymi.	83%	8%	7%	3%	4,3 pkt.
E	6. Pomimo wyzwań wynikających z obecnego kryzysu Polska nadal nie powinna importować surowców energetycznych z Rosji.	84%	4%	12%	0%	4,3 pkt.

DZIAŁ: WYSOKIE KOSZTY ENERGII

Typ	Rekomendacja	Popieram	Ani popieram, ani nie popieram	Nie popieram	Nie mam zdania	Siła poparcia
E	16. Należy możliwie szybko zmodernizować i rozbudować sieci elektroenergetyczne w Polsce, tak aby dostosować je do wyższego udziału energii ze źródeł odnawialnych.	99%	0%	1%	0%	4,9 pkt.
E	17a. Priorytetyzacja modernizacji sieci energetycznej w Polsce	97%	0%	1%	1%	4,8 pkt.
E	20. Należy działać na rzecz szybszego rozwoju instalacji prosumenckich	98%	0%	3%	0%	4,8 pkt.
E	15d. Uproszczenie procedur planistycznych i administracyjnych towarzyszących inwestycjom w odnawialne źródła energii (OZE)	97%	1%	1%	0%	4,8 pkt.
N	15f. Wspieranie działań na rzecz zwiększania wykorzystania OZE we wspólnotach i spółdzielniach mieszkaniowych	98%	1%	1%	0%	4,8 pkt.
E	18. Należy działać na rzecz szybszego rozwoju różnych form wspólnot energetycznych, które inwestują w odnawialne źródła energii	98%	0%	3%	0%	4,7 pkt.
N	15e. Uruchomienie dotacji celowych (tzn. takich, których nie można wykorzystać na nic innego) dla gmin na potrzeby budowy instalacji OZE, służących mieszkańcom gminy	96%	1%	3%	0%	4,7 pkt.
E	17b. Usunięcie barier prawnych rozbudowy sieci poprzez wprowadzenie regulacji umożliwiających budowę linii bezpośrednich	95%	4%	0%	1%	4,7 pkt.
E	19e. Umożliwienie rozwoju wspólnot energetycznych w miastach, a nie tylko w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich	95%	3%	0%	3%	4,7 pkt.
E	15n. Ułatwienie rozwoju większych źródeł OZE (np. farm wiatrowych i fotowoltaicznych) poprzez nałożenie obowiązku przyłączania ich przez operatorów sieci dystrybucyjnej	98%	1%	1%	0%	4,7 pkt.
E	17d. Efektywne wykorzystanie sieci poprzez współdzielenie sieci energetycznej przez różne źródła (np. słońce, wiatr), które wytwarzają energię o różnych porach dnia	98%	1%	1%	0%	4,7 pkt.
N	15m. Działania informacyjno-edukacyjne, które pokazują korzyści z inwestycji w OZE w miastach i domach	95%	3%	3%	0%	4,7 pkt.
E	15f. Stworzenie bardziej korzystnego i przewidywalnego systemu wspierającego przydomowe instalacje fotowoltaiczne, wzorowanego na systemie upustów, który działał do kwietnia 2022 r.	92%	4%	3%	1%	4,7 pkt.
N	17h. Inwestycje w magazyny energii, rozwój technologii magazynowania energii OZE	89%	6%	3%	3%	4,7 pkt.
N	19f. Organizowanie przez samorządy działań edukacyjno-informacyjnych dla mieszkańców dot. korzyści wynikających ze spółdzielni energetycznych	95%	1%	4%	0%	4,7 pkt.

N	15p. Inwestowanie w badania naukowe na temat nowych OZE i lepszego wykorzystania dotychczasowych	95%	3%	3%	0%	4,7 pkt.
E	19b. Uruchomienie rządowego programu wsparcia dla spółdzielni energetycznych (np. tych produkujących prąd i ciepło z biogazu dla terenów wiejskich)	94%	3%	3%	1%	4,6 pkt.
E	15l. Wprowadzenie przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska norm jakości dla biomasy dla gospodarstw domowych, aby uniknąć wprowadzenia do sprzedaży towarów zanieczyszczonych i szkodliwych	91%	4%	3%	3%	4,6 pkt.
E	15k. Prowadzenie działań zmierzających do uruchomienia źródeł biogazowych (gdzie ciepło jest energią odpadową) przez kilkanaście samorządów do 2030 r.	89%	8%	0%	4%	4,6 pkt.
E	19h. Utworzenie we wszystkich gminach w Polsce w ciągu kilku najbliższych lat spółdzielni energetycznych obejmujących przynajmniej budynki należące do instytucji gminnych	94%	3%	3%	1%	4,6 pkt.
N	17i. Zagwarantowanie miejsca w procesie podejmowania decyzji ws. modernizacji sieci stronie społecznej, mieszkańcom, samorządom, wytwórcom, operatorom oraz niezależnym ekspertom i ekspertkom	85%	9%	3%	4%	4,5 pkt.
E	19c. Uruchomienie przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska działań edukacyjno-informacyjnych dot. spółdzielni energetycznych skierowanych do samorządów i przedsiębiorców	92%	3%	4%	1%	4,5 pkt.
E	15g. Odblokowanie potencjału lądowej energetyki wiatrowej, w tym rezygnacja z wymogu zachowania minimalnej odległości pomiędzy elektrownią wiatrową a najbliższymi zabudowaniami (tzw. zasady 10h)	88%	5%	6%	0%	4,5 pkt.
E	15j. Uruchomienie pilotażowych zeroemisyjnych gospodarstw rolnych wykorzystujących rozwiązania z zakresu agrofotowoltaiki, zagospodarowania biomasy, biogazu i rolnictwa ekologicznego	92%	6%	1%	0%	4,5 pkt.
E	21a. W gminach w szczególnie trudnej sytuacji i peryferyjnych, wdrożenie programów, w których mieszkańcy o niskich dochodach mogliby otrzymywać z góry dofinansowanie do instalacji prosumenckich	92%	4%	4%	0%	4,5 pkt.
E	17c. Efektywne wykorzystanie sieci poprzez skuteczne równoważenie podaży oraz popytu na energię np. poprzez wprowadzenie inteligentnych liczników	85%	6%	5%	4%	4,5 pkt.
E	21b. Umożliwienie tworzenia przez samorzdy, przy wsparciu państwa, lokalnych spółdzielczych systemów produkcji i dystrybucji energii z OZE i przekazywania nadwyżki energii dla osób o niskich dochodach	89%	4%	6%	1%	4,5 pkt.
N	15c. Podwyższenie przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska norm jakości węgla dla gospodarstw domowych, przy jednoczesnym zagwarantowaniu jego dostępności	86%	9%	4%	1%	4,4 pkt.
E	17f. Udzielanie bardziej przejrzystych informacji o sieci i dostępnych mocach przyłączeniowych przez operatorów systemu (Polskie Sieci Elektroenergetyczne i podmioty dystrybucyjne np. Tauron Dystrybucja)	82%	8%	4%	6%	4,4 pkt.
E	19f. Ułatwienie rozwoju wspólnot energetycznych poprzez zniesienie obowiązku zaspokajania przez spółdzielnię energetyczną co najmniej 70% zapotrzebowania energetycznego jej członków	89%	5%	3%	4%	4,4 pkt.
N	19j. Wdrożenie przepisów zabezpieczających spółdzielnie energetyczne przed przejściem przez gminę lub prywatną firmę	83%	9%	4%	4%	4,4 pkt.
N	15a. Przeprowadzenie przeglądu systemu produkcji i dostarczania energii w Polsce oraz zamknięcie jego nieefektywnych elementów	85%	10%	4%	1%	4,4 pkt.
N	15h. Zwiększenie nakładów na inwestycje w elektrownie szczytowo-pompowe (wodne)	85%	9%	3%	4%	4,3 pkt.
E	15i. Zainwestowanie w odnawialne źródła energii o niskim koszcie wytworzenia ciepła, w tym np. źródła geotermalne przez co najmniej 60 samorządów lub spółek komunalnych do 2030 r.	87%	8%	4%	1%	4,3 pkt.
E	23c. Uruchomienie programu dopłat do wymiany starego sprzętu AGD na sprzęt o wyższej klasie energetycznej przez osoby o niskich dochodach	89%	3%	9%	0%	4,3 pkt.
E	19a. Wdrożenie w Polsce dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady Europy o energii odnawialnej (tzw. dyrektywy RED II)	78%	9%	5%	8%	4,3 pkt.
E	19d. Uruchomienie konkursu dla gmin, który zachęci je do większego zaangażowania w rozwój spółdzielni energetycznych	80%	9%	9%	3%	4,3 pkt.
E	19g. Wprowadzenie obowiązku utworzenia w ciągu kilku najbliższych lat przynajmniej jednej spółdzielni energetycznej co najmniej w każdym powiecie w Polsce	80%	12%	5%	4%	4,2 pkt.
E	22. Należy uruchomić działania umożliwiające gospodarstwom domowym wymianę zużytego sprzętu AGD lub korzystanie ze wspólnych urządzeń (np. pralni).	81%	13%	6%	0%	4,2 pkt.
N	23b. Uruchomienie programu umożliwiającego ocenę poziomu zużycia energii przez sprzęt AGD dla osób o niskich dochodach	82%	9%	9%	0%	4,1 pkt.
E	17g. Wydzielenie przedsiębiorstw zajmujących się dystrybucją energii z dużych grup kapitałowych	71%	18%	3%	9%	4,1 pkt.
N/E	15o. Obowiązek etapowania i wyznaczania terminów realizacji inwestycji w większe instalacje OZE - nierozpoczęcie budowy w odp. terminie powinno skutkować umorzeniem zgody na realizację inwestycji	76%	12%	8%	5%	4,1 pkt.
E	14. Należy możliwie najszybciej wyeliminować paliwa kopalne z miks energetycznego Polski.	69%	14%	17%	0%	3,9 pkt.
N	17e. Finansowanie modernizacji sieci energetycznej w Polsce ze specjalnie emitowanych w tym celu obligacji publicznych	64%	18%	9%	9%	3,9 pkt.
N	15b. Zaprzestanie nowych inwestycji w węgiel i gaz	65%	19%	14%	1%	3,8 pkt.
N	23a. Organizacja sieci ogólnie dostępnych lokalnych pralni, które są alternatywą dla korzystania z własnych starych pralek	64%	18%	15%	3%	3,7 pkt.
N	15r. Inwestowanie (pod warunkiem dostępności tej technologii) w małe, lokalne elektrownie atomowe	58%	13%	22%	8%	3,7 pkt.

DZIAŁ: EFEKTYWNOŚĆ ENERGETYCZNA						
Typ	Rekomendacja	Popieram	Ani popieram, ani nie popieram	Nie popieram	Nie mam zdania	Sila poparcia
E	30. Należy zmodyfikować dotychczasowe programy wsparcia dotyczące efektywności energetycznej.	98%	1%	1%	0%	4,8 pkt.
E	31m. Coroczna waloryzacja kosztów kwalifikowanych i wysokości dofinansowania w programach krajowych – tak, aby były one adekwatne do faktycznych cen produktów, usług i surowców	96%	3%	0%	1%	4,7 pkt.
E	24. Należy zintensyfikować działania edukacyjne i informacyjne związane z efektywnością energetyczną i zmianą nawyków w korzystaniu z energii.	95%	3%	3%	0%	4,7 pkt.
E	28. Należy wprowadzić nowe rozwiązania i programy wsparcia dotyczące efektywności energetycznej.	95%	4%	1%	0%	4,7 pkt.
E	29b. Stworzenie państwowego programu wspierającego inwestycje w poprawę efektywności energetycznej budynków wielorodzinnych (na wzór programu „Czyste Powietrze” dla budownictwa jednorodzinne.)	95%	3%	1%	1%	4,6 pkt.
E	29a. Wprowadzenie „jednego okienka” do załatwiania wszystkich spraw związanych z dotacjami i pożyczkami dot. termomodernizacji budynków, znajdującego się jak najbliżej miejsca zamieszkania	92%	3%	5%	0%	4,6 pkt.
N	25c. Wprowadzenie tematyki efektywności energetycznej do programu Uniwersytetów Trzeciego Wieku	94%	5%	1%	0%	4,6 pkt.
E	31k. Wprowadzenie jasnych wymogów dotyczących efektów inwestycji w programie „Czyste Powietrze	92%	5%	1%	1%	4,6 pkt.
N	25d. Skierowanie informacji o możliwościach uzyskania wsparcia w zakresie efektywności energetycznej do miejsc, z których często korzystają potencjalni odbiorcy (np. w przychodniach)	90%	4%	3%	4%	4,6 pkt.
E	31j. Wbudowanie do programu „Czyste Powietrze” zachęt do kompleksowej modernizacji trwale rozwiązującej problem ubóstwa energetycznego	87%	6%	4%	3%	4,6 pkt.
N	25a. Kampanie społeczne promujące termomodernizację i jej różne rodzaje, skierowane do wspólnot i spółdzielni mieszkaniowych oraz właścicieli domów jednorodzinnych	95%	3%	3%	0%	4,6 pkt.
E	26. Należy działać na rzecz rozwoju usług doradczych związanych z efektywnością energetycznej.	92%	4%	4%	0%	4,6 pkt.
E	31i. Aktualizacja zasad programu „Czyste Powietrze”: podniesienie minimalnego progu dochodu uprawniającego do wsparcia oraz objęcie wsparciem do 90% kosztów inwestycji	91%	5%	4%	0%	4,5 pkt.
E	29d. Powołanie państwowego funduszu pożyczkowego wspierającego remonty poprawiające efektywność energetyczną o oprocentowaniu wyraźnie niższym od rynkowego	90%	1%	5%	4%	4,5 pkt.
N	25b. Wprowadzenie tematyki efektywności energetycznej do programu nauczania w szkołach (dzieci uczą siebie i rodziców)	90%	5%	4%	1%	4,5 pkt.
E	31g. Usprawnienie obsługi beneficjentów w programie „Czyste Powietrze” – obsługa wniosków do tygodnia, przyspieszenie płatności	94%	1%	4%	1%	4,5 pkt.
N	25e. Dodanie do zasobów rządowej strony www.dombezformalnosci.gov.pl opcji przedstawiających rozwiązania efektywne energetycznie	91%	5%	1%	3%	4,5 pkt.
E	31f. Wprowadzenie w programie „Czyste Powietrze” zasady finansowania z góry dla gospodarstw o niskich dochodach	91%	5%	3%	1%	4,5 pkt.
E	31b. Umożliwienie uczestnictwa w programie „Ciepłe Mieszkanie” także gospodarstwom domowym, które wcześniej wymieniły źródło ciepła	86%	8%	1%	5%	4,5 pkt.
E	27c. Powołanie mobilnego ekodoradcy energetycznego w każdej gminie	90%	5%	5%	0%	4,5 pkt.
E	31o. Stworzenie mechanizmów wspierających termomodernizację budynków zabytkowych zarówno w ramach programu „Czyste Powietrze”, jak i Funduszu Termomodernizacji i Remontów	91%	4%	3%	3%	4,5 pkt.
E	27a. Finansowanie przez państwo „bonu na audyt energetyczny”, umożliwiającego otrzymanie bezpłatnej porady energetycznej dotyczącej budynków sprzed 2009 r.	91%	5%	4%	0%	4,4 pkt.
E	31l. Wprowadzenie zasady odliczania 35% kosztów inwestycji finansowanej z programu „Czyste Powietrze” od należnej kwoty podatku, a nie od podstawy opodatkowania jak jest obecnie	78%	9%	4%	9%	4,4 pkt.
E	29c. Uruchomienie programu wsparcia dla wspólnot mieszkaniowych przygotowujących się do przeprowadzenia termomodernizacji budynku (np. moderacja spotkań właścicieli, doradztwo)	90%	5%	3%	3%	4,4 pkt.
E	31i. Wzrost maksymalnych kosztów modernizacji energetycznej budynku objętych wsparciem z 53 tys. zł do minimum 120 tys. zł	86%	6%	3%	5%	4,4 pkt.
E	25f. Uruchomienie portalu internetowego z dobrymi praktykami dot. modernizacji zabytków, powiązanego z krajową bazą danych o efektywności energetycznej budynków publicznych	89%	5%	3%	4%	4,4 pkt.
E	27f. Wizyty ekodoradców w gospodarstwach o niskich dochodach z poradą energetyczną i wsparciem technicznym	89%	4%	5%	3%	4,4 pkt.
N	31d. Wprowadzenie nowego standardu dla budynków użyteczności publicznej, określającego maksymalny poziom zużycia energii, jego źródło oraz poziom błękitno-zielonej infrastruktury	83%	8%	6%	3%	4,4 pkt.
E	29e. Uruchomienie nowego ogólnokrajowego programu finansującego głęboką i kompleksową modernizację budynków mieszkalnych w zasobie publicznym	82%	9%	5%	4%	4,4 pkt.
E	31h. Zróżnicowanie form i poziomów wsparcia w programie „Czyste Powietrze” przez podział odbiorców na 2 grupy – os. zagrożone ubóstwem energetycznym oraz te, które mogą pokryć część kosztów samemu	85%	8%	5%	3%	4,4 pkt.
E	31a. Wdrożenie systemu klas energetycznych dla budynków	81%	6%	8%	5%	4,4 pkt.

E	27b. Wdrożenie systemu punktów kompleksowego doradztwa energetycznego (tzw. One-Stop-Shops) na terenie całej Polski	82%	10%	5%	3%	4,3 pkt.
N	27g. Uruchomienie usługi e-ekodoradcy, który przez internet pomagałby uzyskać podstawowe informacje dot. dostępnych programów wsparcia dla osób o niskich dochodach	83%	5%	6%	5%	4,3 pkt.
E	29f. Opracowanie planu operacyjnego do Długoterminowej Strategii Renowacji Budynków, uwzględniającego mechanizm monitorowania i korekty strategii co 2-5 lat	85%	8%	3%	5%	4,3 pkt.
N	27d. Zapewnienie przez budżet państwa finansowania działalności mobilnego ekodoradcy energetycznego w każdej gminie	82%	12%	6%	0%	4,3 pkt.
E	25g. Organizacja szkoleń dla zarządców nieruchomości na temat działań związanych ze zmniejszeniem rachunków za ogrzewanie w budynku oraz rachunków za energię elektryczną	83%	9%	6%	1%	4,3 pkt.
E	29g. Wprowadzenie regulacji ułatwiających prowadzenie inwestycji w budynkach o niejasnym statusie własności w programach „Czyste Powietrze”, „Stop Smog” i „Ciepłe Mieszkanie”	81%	10%	5%	4%	4,3 pkt.
N	31n. Zmiana zasad w programach wsparcia z przekazywania pieniędzy bezpośrednio beneficjentom na rzecz wypłacania ich wykonawcom prac termomodernizacyjnych	76%	12%	5%	8%	4,3 pkt.
E	29i. Premiowanie osiągnięcia efektywności energetycznej w programach krajowych - podniesienie efektywności energetycznej budynku potwierdzone audytem powinno uprawniać do dodatkowych środków	77%	9%	9%	5%	4,2 pkt.
N	31e. Zniesienie progów minimalnych dot. refundacji kosztów inwestycji w termomodernizację, pod warunkiem, że inwestycje te wykonywane są w odpowiedniej kolejności	77%	9%	8%	6%	4,2 pkt.
E	29h. Stworzenie lepszych warunków dla korzystania z formuły ESCO oraz z partnerstwa publiczno-prywatnego	74%	14%	3%	9%	4,2 pkt.
N	25h. Wprowadzenie obowiązku posiadania przez zarządców nieruchomości kwalifikacji w zakresie efektywności energetycznej, przy czym koszt jej uzyskania nie może być wysoki	74%	15%	8%	3%	4,1 pkt.
E	31c. Wprowadzenie zmiany w programie „Stop Smog” zobowiązującej beneficjentów do cyklicznych konsultacji z audytorem, tak aby czuli się współodpowiedzialni za dobrą realizację inwestycji	73%	18%	5%	4%	4,1 pkt.
N	27e. Powołanie specjalnej instytucji zarządzającej siecią ekodoradców	55%	19%	18%	8%	3,7 pkt.

DZIAŁ: NISKIE DOCHODY

Typ	Rekomendacja	Popieram	Ani popieram, ani nie popieram	Nie popieram	Nie mam zdania	Sila poparcia
E	34. Należy uruchomić nowe działania i programy publiczne na rzecz zwiększenia dostępności mieszkań o odpowiednim standardzie efektywności energetycznej	92%	4%	1%	3%	4,6 pkt.
E	35c. Zwiększenie zasobu mieszkań na wynajem - zmobilizowanie podmiotów publicznych, w tym spółek Skarbu Państwa do wykorzystania ich nieruchomości lokalowych na cele najmu społecznego	91%	6%	1%	1%	4,6 pkt.
N	33g. Wprowadzenie specjalnego zasiłku na dofinansowanie wydatków energetycznych i termomodernizacyjnych dla osób z niepełnosprawnością i ich rodzin	90%	9%	1%	0%	4,6 pkt.
N	33i. Zwiększenie kontroli nad wydatkowaniem środków publicznych na świadczenia związane z kosztami energii - rezygnacja ze świadczeń finansowych (np. bonów, dodatków) na rzecz refundacji kosztów	90%	9%	0%	1%	4,6 pkt.
E	33d. Uproszczenie dostępu do świadczeń pomocy społecznej zw. z ubóstwem energetycznym: kwalifikowanie do różnych form pomocy na podstawie jednego wniosku, dochodu i zapotrzebowania	91%	4%	4%	1%	4,5 pkt.
E	33b. Większe zaangażowanie rządu i samorządów lokalnych w informowanie o już dostępnych świadczeniach dla gospodarstw doświadczających ubóstwa energetycznego (np. takich jak dodatek osłonowy)	94%	4%	3%	0%	4,5 pkt.
N	36a. Poprawa sytuacji materialnej gospodarstw o niskich dochodach poprzez wsparcie na rynku pracy - np. programy aktywizacji zawodowej, szkolenia zawodowe, doradztwo, pomoc w znalezieniu pracy	88%	8%	4%	0%	4,5 pkt.
E	35a. Zaangażowanie gmin w tworzenie Społecznych Agencji Najmu oraz wsparcie finansowe dla gmin z budżetu państwa dla tworzenia SAN	87%	9%	1%	3%	4,5 pkt.
N	36b. Systemowe zachęty dla działań sąsiedzkich na rzecz gosp. doświadczających ubóstwa energetycznego - np. 0% podatku, możliwość odliczenia darowizn na zakup pieca dla innego gospodarstwa itp.	91%	6%	0%	3%	4,5 pkt.
E	35d. Wykorzystanie pustostanów na cele mieszkaniowe - remonty istniejących lokali mieszkalnych i adaptacje lokali niemieszkalnych na cele mieszkaniowe (w tym wykorzystanie zasobów podmiotów publ.)	88%	5%	5%	1%	4,5 pkt.
N	35g. Wdrożenie programu rozwoju małych, samodzielnych mieszkań dla os. starszych, umożliwiających im przeniesienie się z dużych i nieefektywnych energetycznie lokali (mieszkania „złotej jesieni”)	87%	8%	4%	1%	4,5 pkt.
E	35n. Stworzenie skutecznych zachęt dla wykorzystywania modelu „lokal za grunt” lub podobnych mechanizmów współpracy deweloperów i samorządów lokalnych wokół inwestycji w mieszkania komunalne	83%	10%	3%	4%	4,5 pkt.
N	33h. Zmiana sposobu oceny sytuacji materialnej gospodarstw domowych - uwzględnienie w tej ocenie obciążenia gospodarstw wydatkami na energię	83%	10%	1%	5%	4,4 pkt.
N	35e. Wprowadzenie ustawowych wymogów dot. minimalnej liczby mieszkań komunalnych w gminach, stymulowanie samorządów do rozbudowy bazy lokali komunalnych, TBS, lok. socjalnych	87%	4%	5%	4%	4,4 pkt.
E	35b. Zwiększenie zasobu mieszkań na wynajem - aktywizacja prywatnego, nieużywanego zasobu mieszkaniowego poprzez wprowadzenie zachęt do wykorzystywania pustych lokali	87%	6%	4%	3%	4,4 pkt.

E	33c. Zaangażowanie lokalnych instytucji i organizacji społ. do promowania dostępnych świadczeń dla gospodarstw doświadczających ubóstwa energetyczne	83%	10%	3%	4%	4,4 pkt.
N	33f. W przypadku osób bezrobotnych a zdolnych do pracy powiązanie świadczeń z aktywnym poszukiwaniem pracy	85%	9%	5%	1%	4,4 pkt.
N	35i. Zaostreżenie reguł wydatkowania środków publicznych kierowanych do samorządów na wsparcie osób w kryzysie ubóstwa energetycznego	78%	14%	3%	5%	4,4 pkt.
E	35i. Reforma dodatków mieszkaniowych lub wprowadzenie innego instrumentu wsparcia najemców, tak by większą liczbę osób było stać na najem mieszkania na rynku prywatnym	78%	13%	5%	4%	4,3 pkt.
N	35k. Opracowanie wymogów dotyczących standardu efektywności energetycznej nieruchomości komunalnych i socjalnych (minimum energooszczędności)	78%	17%	1%	4%	4,3 pkt.
N	35h. Wdrożenie rozwiązań dla os. starszych lub samotnych, mieszkających w nieefektywnych energetycznie mieszkaniach i zmagających się z ubóstwem energetycznym relokacją do lok. zastępczych	81%	12%	6%	1%	4,3 pkt.
N	35o. Wprowadzenie wymogów lub zachęt dla deweloperów, dotyczących przekazywania przez nich kilku lokali mieszkaniowych z każdej nowej inwestycji do komunalnego zasobu mieszkaniowego	87%	9%	4%	0%	4,3 pkt.
E	33e. Zastąpienie istniejących rozwiązań w zakresie wsparcia w zakupie nośników energii (dodatek węglowy, obniżona akcyza i VAT) wyższą kwotą wsparcia, skierowaną tylko do gosp. o niskich dochodach	83%	6%	9%	1%	4,3 pkt.
E	35m. Stworzenie przez rząd we współpracy z sektorem prywatnym ram prawnych i zachęt systemowych dla modelu społecznych deweloperów (non-profit lub o obniżonym zysku)	77%	14%	4%	5%	4,2 pkt.
N	35f. Wdrożenie regulacji i/lub rozwiązań ułatwiających najem części lokali zamieszkiwanych przez osoby starsze w zamian za opiekę nad tymi osobami, świadczoną przez najemców („najem za opiekę”)	76%	14%	9%	1%	4,2 pkt.
E	32. Gosp. domowe o niskich dochodach powinny otrzymywać ze środków publicznych wsparcie finansowe (np. w postaci świadczeń, dodatków czy ulg), pomagające im pokryć lub ograniczyć koszty energii	81%	6%	13%	0%	4,1 pkt.
N	35j. Uruchomienie „Państwowego Funduszu Hipotecznego” - publicznego programu skupu nieruchomości przez państwo od osób, które nie mają spadkobierców, a muszą zmodernizować swój dom	74%	13%	9%	4%	4,1 pkt.
N	33j. W wyjątkowych sytuacjach pokrywanie przez państwo różnic w odsetkach kredytów na inwestycje w wymianę źródeł energii w przypadku osób, które nie są w stanie spłacić tych kredytów	72%	15%	9%	4%	4,1 pkt.
N	35l. Ustanowienie instytucji lub jednostki administracji centralnej, której zadaniem byłaby pomoc prawna dla samorządów w realizowaniu nowych inwestycji mieszkaniowych („mobilny zespół prawny”)	64%	21%	6%	9%	4,0 pkt.
E	33a. Wprowadzenie „uniwersalnego świadczenia energetycznego” dla gospodarstw domowych o niskich dochodach	69%	18%	10%	3%	4,0 pkt.

NAJWAŻNIEJSZE REKOMENDACJE

Typ	Rekomendacja	% wskazań*
E	Należy możliwie szybko zmodernizować i rozbudować sieci elektroenergetyczne w Polsce, tak aby dostosować je do wyższego udziału energii ze źródeł odnawialnych	55%
N	Należy stworzyć długofalową strategię energetyczną kraju na kolejne 15 lat	50%
E	Należy stworzyć Fundusz Transformacji Energetyki, który umożliwi przekierowanie co najmniej 70% dochodów z EU ETS na cele klimatyczne i środowiskowe	30%
E	Należy konsekwentnie eliminować paliwa kopalne z mixu energetycznego Polski	24%
E	Konieczne jest wprowadzenie przejrzystości i uregulowanie prawne rynku energii, w szczególności większa kontrola działań spółek na rynku, w zakresie ustalania cen energii i surowców	21%
E	Należy działać na rzecz szybszego rozwoju różnych form wspólnot energetycznych, które inwestują w odnawialne źródła energii	17%
N	Należy skoordynować działania instytucji publicznych na szczeblu centralnym i regionalnym służące przeciwdziałaniu ubóstwu energetycznemu, np. poprzez ustanowienie jednej instytucji	15%
E	Należy zintensyfikować działania edukacyjne i informacyjne związane z efektywnością energetyczną i zmianą nawyków w korzystaniu z energii	13%
E	Gospodarstwa domowe o niskich dochodach powinny otrzymywać ze środków publicznych wsparcie finansowe (np. w postaci świadczeń, dodatków czy ulg) pomagające im pokryć lub ograniczyć koszty energii	13%
N	Należy ustanowić instytucję centralną z oddziałami na szczeblu powiatowym, która na podstawie jednego wniosku dostarczy kompleksowej usługi związanej z kosztami energii	12%
E	Należy powołać Radę Naukową funkcjonującą przy Parlamencie uczestniczącą np. w spotkaniach komisji zajmujących się kwestiami energetycznymi.	10%
E	Należy działać na rzecz szybszego rozwoju instalacji prosumenckich	10%
E	Należy działać na rzecz rozwoju usług doradczych związanych z efektywnością energetyczną.	6%
E	Należy uruchomić działania umożliwiające gospodarstwom domowym wymianę zużytego sprzętu AGD lub korzystanie ze wspólnych urządzeń (np. pralni)	5%
E	Należy wprowadzić nowe rozwiązania i programy wsparcia dotyczące efektywności energetycznej.	3%
E	Należy zmodyfikować dotychczasowe programy wsparcia dotyczące efektywności energetycznej.	3%

* Są to wskazania dotyczące najważniejszych zdaniem osób uczestniczących w panelu rekomendacji głównych (każdy mógł wskazać maksymalnie 3 najważniejsze rekomendacje).

Dziękujemy wszystkim osobom, które zaangażowały się w przygotowanie i realizację Narady obywatelskiej o kosztach energii

- zespół Fundacji Stocznia

Organizator: Partner główny: Partner merytoryczny: Partner:

Rada ekspertów:

O ORGANIZATORZE PROJEKTU

Organizatorem Narady obywatelskiej o kosztach energii, której częścią był Ogólnopolski panel obywatelski o kosztach energii, była Fundacja Stocznia.

W Stocznii od ponad 13 lat tworzymy i wspieramy skuteczne rozwiązania dla problemów społecznych, włączamy obywateli i obywatelki w decydowanie o sprawach publicznych oraz pomagamy organizacjom i samorządom planować i realizować działania społeczne. Rozwijamy i upowszechniamy dobre praktyki, tworzymy narzędzia ułatwiające działalność społeczną, prowadzimy badania społeczne, szkolimy oraz opracowujemy materiały edukacyjne. Z efektów naszych działań korzystają m.in. seniorzy, uczniowie i nauczyciele, lokalne społeczności, aktywiści i urzędnicy samorządowi z całej Polski. Wierzymy, że najlepsze decyzje są wynikiem otwartej rozmowy. Dlatego staramy się stwarzać wszystkim możliwość udziału w dyskusjach nad ważnymi dla nich sprawami i wpływania na podejmowane decyzje. Wśród zrealizowanych przez nas działań są m.in. wysłuchania publiczne dotyczące Krajowego Planu Odbudowy, narady obywatelskie o edukacji oraz panele obywatelskie w Warszawie i Lublinie.

Głównym partnerem projektu było Centrum Nauki Kopernik. Partnerem merytorycznym była Polska Akademia Nauk. Partnerem był Orange Polska.

W projekcie brała udział rada ekspertów: Client Earth – Prawnicy dla Ziemi, Fala Renowacji, Federacja FOSa, Federacja Konsumentów, Forum Energii, Fundacja Pole Dialogu, Habitat for Humanity Poland, Instrat, Instytut Badań Strukturalnych, Fundacja Instytut na rzecz Ekorozwoju, Instytut Zielonej Gospodarki, Polska Zielona Sieć, Polski Alarm Smogowy, Stowarzyszenie Gmin Polska Sieć „Energie Cités”, Stowarzyszenie WIOSNA (Szlachetna Paczka), Wspólnota Robocza Związków Organizacji Socjalnych – WRZOS (Sekretariat EAPN Polska – Europejska Sieć Przeciwdziałania Ubóstwu (EAPN Polska), Krajowa Agencja Poszanowania Energii (KAPE).

Projekt wspierany był przez European Climate Foundation.